

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

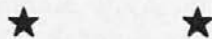
Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

Kri za domovino	113
Ivan Jontez: Pearl Harbor (pesem)	115
Slišal sem... ..	116
E. K.: Zanka (nadaljevanje)	118
I. J.: Pisma dveh zaljubljenecv	122
Na obisku pri Stalinu	124
Wolf-Jauch: Zakonski patron	128
Ruski letalski poveljnik	131
Prevara v Ukrajini	133
Odmevi	136
Odlomek iz zapiskov brezposelnika	137
Filipinski junak	140

CG

Slab prerok. V začetku minulega leta je Adolf Hitler zagotovil Nemcem sledeče:

1. Leto 1941 nam bo prineslo največjo zmago v naši zgodovini.

2. Leta 1940 načeto delo bo dovršeno tekom leta 1941.

3. Do konca leta nam je končna zmaga zagotovljena. To ni zgolj tolažba. To je garancija.

Pa je leto 1941. minulo in Hitlerjeva Nemčija je bolj daleč od zmage kot kdaj poprej. Medtem so Rusi naučili Hitlerjeve "nepremagljive" legije nejunaško kazati podplate po italijanskem vzorcu, dočim jih Angleži uče napredovanja po rakovo po vročih peščenih planotah Cirenejke. Hitler in Mussolini si zdaj lahko sežeta v roke kot enakopravna partnerja, kajti njune legije so se naposled naučile popolne kooperacije . . .

Usoda naših intelektualcev. Louis Adamič govori v svoji najnovejši knjigi "Two-Way Passage" tudi o svojem poskusu, ko je dalj časa pred zlomom Jugoslavije skušal zainteresirati odgovorne kroge med ameriškimi Slovenci za svoj načrt, po katerem bi skušali spraviti v Ameriko vsaj najodličnejše predstavnike slovenske književnosti, umetnosti itd. Adamič se pritožuje, da je njegov poziv naletel na gluha ušesa. Akcija, kakršno je predlagal, ni bila podvzeta in vsi naši pisatelji, umetniki, znanstveniki in drugi intelektualci so prišli pod nacijsko peto.

Kakšna usoda jih je doletela? Ne vemo. Poročila, ki jih razpošilja tiskovni oddelek jugoslovanske vlade, govore mnogo o preganjanju slovenske duhovščine, a popolnoma molče o usodi duhovnih predstavnikov slovenskega naroda in njegovih kulturnih, socialnih in političnih voditeljev. Ampak če vzamemo vpoštev nacijsko brezobzirnost, ki ima predvsem na piki intelektualce—možgane—vsakega naroda, smo lahko prepričani, da jih ni doletelo nič dobrega. Kogar ni doletela smrt ali ni mogel zbežati n. pr. v Srbijo, nedvomno umira najbolj krute počasne smrti v nacijskih koncentracijskih taboriščih. Tako bodo vrste slovenske kreativne inteligence po končani vojni najbrž silno razredčene in prav verjetno je, da smo za vedno izgubili svojega župančiča, Seliškarja, Klopčiča, Cerkvénika, Mrzela, Debeljaka itd., da omenimo samo peščico med ameriškimi Slovenci najbolj znanih slovenskih pisateljev in pesnikov.

Regrat je dober v solati. Zadnja leta je dobil tudi v Ameriki to priznanje. Iz regratovega cveta delajo imenitno vino. Sedaj pa so v Rusiji našli zanj še drugo rabo, ki postane morda znamenita. Mladi dijak Buhanovič in kmet Spivačenko sta našla v gorovju Tjen šan, šest tisoč čevljev nad morjem neko vrst regrata, imenovanega kok sagiz, iz katerega se dobiva gumi. Po sovjetski zvezi so začeli sejati to rastlino. Leta 1940 so posejali desetkrat toliko zemlje kot 1937, letos pa nameravajo dodati še na tisoče akrov. Pravijo, da je iz tega regrata pridobljeni kavčuk dober, glavna njegova prednost pa je v tem, da se že prvo leto lahko producira, medtem ko dozori brazilsko drevo hevea, iz katerega se dobiva gumi še le peto leto.

Vsi so poslušali. Neka družina v Kolmarajnu (Köln am Rhein) je dobila od nemške oblasti obvestilo, da je bil sin, zračni pilot, ubit nad Anglijo. Starši so naročili črno mašo. Medtem pa so po angleškem radiu zvedeli, da je fant vojni ujetnik v Angliji. To jih je pač veselilo, toda ker so se bali posledic, če bi se zvedelo, da so poslušali angleški radio, niso odpovedali rekvija. Le ko so prišli v cerkev, ni bilo tam nikogar, niti duhovnika ne.

TISKOVNI FOND CANKARJEVEGA GLASNIKA

Prispevali od 21. novembra 1941 do 13. januarja 1942:

Ivan Babnik, Cleveland, O.	\$ 2.00
Mrs. Andy Korenčič, Cleveland, O.	1.00
Mary Somrak, Cleveland, O.	1.00
Louis Dular, Cleveland, O.	1.00
Nabral L. Zorko	2.00
Progresivne Slovenke, krožek št. 1	6.00
Društ. št. 137 SNPJ, Cleveland, O.	6.00
Društ. št. 158 SNPJ, Euclid, O.	2.00
Društvo št. 257 SNPJ, Cleveland, O.	5.00
Neimenovan, Cleveland, O.	5.00
August Kužnik, Cleveland, O.	1.00
Društ. št. 5 SNPJ, Cleveland, O.	12.00

Skupaj v tem izkazu\$44.00
Zadnji izkaz\$447.65

Skupaj od 13. dec. '40 do 13. jan. 1942 ..\$491.65

Odbor Cankarjeve ustanove in Cankarjevega glasnika, se zgoraj omenjenim organizacijam in posameznikom iskreno zahvaljuje. Želeli bi, da bi dobili mnogo posnemalcev.

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

V.
LETNIK
1941-1942

♦
6.

številka

KRI ZA DOMOVINO

Bili so časi, ko so pomenile besede "kri za domovino" samo eno edino stvar—smrt na bojnem polju. To so bili časi, ko je bila zdravniška veda še v povojih in transfuzija krvi neznana.

Odtistihmal pa je zdravniška veda silno napredovala in transfuzija krvi je postala nekaj vsakdanjega pri reševanju človeških življenj, ki bi bila sicer brez tega postopka izgubljena. Bolniki ali ranjenci, ki bi nekoč ne bili imeli nobenega upanja, so dandanes zavarovani pred smrtjo zaradi prevelike izgube krvi, če je le zdravniška pomoč pri rokah.

Posebno veliko vlogo igrajo krvne tranfuzije v vojnem času, ko marsikateri ranjenec izgubi toliko krvi, da bi moral umreti, če bi se izgubljena kri pravočasno ne nadomestila potom transfuzije. Ampak zdravnikom je delala preglavice še ena stvar—do nedavnega namreč niso še poznali učinkovitega procesa konzerviranja človeške krvi za daljši čas in pretok krvi se ni mogel izvršiti brez navzočnosti darovatelja, kajti transfuzija se je dala izvršiti le neposredno—naravnost iz darovateljevih v ranjenčeve žile. Zaradi tega je moral umreti marsikateri ranjenec, ker ni bilo v bližini nobenega človeka, ki bi daroval kri—kri pravega tipa.

Polagoma pa je zdravniška veda odkrila način, kako ohraniti dragoceno kri svežo in porabno za daljši čas—v posebnih hladilnih napravah, narejenih nalašč v ta namen. Vendar pa to ni še bila dokončna rešitev tega problema, kajti prevažanje konzervirane krvi na daljše razdalje je bilo še vedno tvegano. Če bi na primer steklenice s tako krvjo spustili na tla iz letala, bi se razbile... In letalo je često edino prevozno sredstvo, po katerem se kri lahko pošlje tja, kjer jo potrebujejo.

Ko je bil torpediran ameriški rušilec Kearney, je bilo več mornarjev nevarno ranjenih in je obstojala nevarnost, da bi podlegli, če bi se ne izvršila na njih krvna transfuzija. Toda na rušilcu službujoči zdravnik ni imel v zalogi nobene krvi. Poveljnik rušilca je javil po radiju: "Kearney potrebuje krvi za transfuzije!" Zahtevana kri je kmalu nato prišla po zraku in sicer v

obliki—praška. Letalo je odvrгло zavojčke s temi praški na krov rušilca in ladijski zdravnik je te praške raztopil v posebni raztopini in s tako pripravljeno krvjo rešil življenje ranjenim mornarjem.

Način spreminjanja krvi v prašek, iz katerega se potem naredi tekoča kri, je še mlad, vendar je že rešil na tisoče človeških življenj. Lahko se reče, da je eden največjih blagoslovov znanosti, zlasti za ranjence na bojnih poljanah. Obenem pa omogoča, da lahko žrtvuje kri za domovino tudi oni, kateremu ni treba iti na bojišče in s tem pomaga reševati življenje borcev, ranjenih v boju za očetnjava.

Amerika—naša domovina!—se nahaja v neizprosni borbi za obstanek, v borbi za svojo neodvisnost in svobodo, v borbi proti ponorelim tiranom, ki si skušajo podvreči vesoljni svet ter ga popolnoma zaslužniti. Naši vojaki se bore na bojiščih na Daljnem vzhodu in preden bo vojna končana in zmaga izvojevana, bo ameriška kri pojila nekatero bojišče. Mnogo naših hrabrih borcev je v tej borbi že padlo ali bilo ranjenih in kdo ve, koliko jih še bo, preden bodo zavezniške sile dokončno strle odpor totalitarskih razbojnikov. Zato potrebuje Amerika poleg vojakov tudi prostovoljcev—mnogo prostovoljcev, ki so pripravljani, dati kri za domovino, brez da bi jim bilo treba iti na fronto. V ta namen so se vsepovsod po deželi ustanovili posebni centri Rdečega križa, kjer se sprejemajo prijave ljudi, ki so pripravljani, dati svojo kri za domovino. V Clevelandu na primer sprejema take prijave Red Cross Blood DonorCenter, 3111 Prospect avenue S. E.

Mnogo naših fantov in mož je že pri vojakah—in nekateri od teh so že na bojišču—in še več jih bo šlo v prihodnjih mesecih. Marsikdo izmed njih bo pri obrambi domovine ranjen in mu bo lahko rešila življenje le kri, ki jo bodo prispevali patrijotični Amerikanci, ki so sicer ostali doma, a so se zavedali svoje dolžnosti napram onim, ki so morali iti na bojišče. Dolžnost vsakega dobrega Amerikanca, bil rojen domačin ali naturaliziran državljani, ki ima zdravo kri, je, da se prijavi v ta namen in s tem doprinese tudi svoj krvni delež k obrambi Amerike in svetlih idealov, katere predstavlja!

Pri tem naj vsakdo pomisli, koliko večje žrtve bodo morali doprinese naši fantje in možje, ki so bili poklicani v vojaško službo in katerim se bomo morali zahvaliti, da nam ne bo treba trpeti zaradi invazije ali prenašati suženjstva, s katerim nam groze naši sovražniki. Ti fantje in možje imajo pravico, zahtevati od onih, ki so ostali doma, da tudi oni doprinesejo svoj krvni delež k obrambi domovine.

Pearl Harbor

IVAN JONTEZ

Nad Havajev paradižem
boči nebosklon se sinji.
Tiho sanja pod tem svodom
kinč nebeški tihomorski.

V mir nenadoma zareže
ptičev se ropot jeklenih.
Že iz sanj se otok trže
ob grmenju bomb peklenskih.

V prah se rušijo domovi,
kjer prej sreča kraljevala;
sikajo v nebo plameni;
kri po razvalinah brizga.

Ljudstvo v grozi se sprašuje,
mar podzemlje se odprlo,
mar vulkanske spete sile
rušijo spet zemlje skorjo?

Ali stari Mauna Loa
ne rohni, ne bruha lave;
razdejanja strašna sila
treska iz neba sinjine.

Črni ptiči, smrti ptiči
krožijo pod vedrim nebom,
tovor spuščajo pošastni — — —
Ljudstvo ve: To so Japonci!

Po deželi šine iskra,
srda silen kres zapali.
Vsepovsod zdaj klic odmeva:
Pearl Harbor bodete pomnili!

Od iztoka do zapada
in od severa do juga
vsa dežela se prebuja,
po orožju zdaj posega.

Pod zastavo zvezdno slavno
trume fantov, mož hitijo,
da maščujejo zavratno
roparjev dejanje črno.

Demokracija prastara,
vseh brezpravnih zatočišče,
na pozornico spet stopa,
v boj sinove svoje kliče.

Pa tiranom krvoločnim
na pohodu za nadvlado
nad vesoljnim svetom širnim
zdaj pošilja to svarilo:

Let sto petdeset svobodo
in pravičnost sem branila;
kri sinov je mojih često
za protost zemljó pojila.

Iz krvi te dragocene
brst svobode tu je vzklila,
v tla pognala korenine,
se v mogočen hrast razvila.

Hrasta ne prelomi tega
sil peklenskih vseh nobena!
Hujše ko vihar razsaja,
vztrajnejše mu hrast kljubuje.

Tudi vaša brezobzirna sila
se bo kmalu izdivjala
in izčrpana in strta
pod tem hrastom obležala.

To zdaj moja je naloga:
streti vašo blazno silo,
odrešiti svet tiranstva,
da bo dihal spet svobodno.

Zdaj ne bodem mirovala,
ne orožja odložila,
dokler ta naloga sveta
se ne bode izpolnila.

Slišal sem . . .

MMARSIKAJ SMO že slišali in marsikaj še bomo, preden se izhruje sedanji svetovni vihar in se vrne na zemljo to, kar bi se po pravici imenovalo življenje. In pogostoma bo težko, ločiti resnico od laži, ali pa dognati, koliko je nametanega enega in drugega v kotel, v katerem nam hočejo kuhati "duševno hrano." Gotovo pa je, da imajo cele shrambe polne neresničnosti in da jih, pa naj še tako pridno zajemajo iz njih, nikdar ne bodo izpraznili, kajti tovarne laži so neprenehoma na delu, ker niso za organizirano hudobnost nič manj važne od tistih, v katerih se grade bombniki, tanki in podmornice in se izdelujejo razstreljiva in strupeni plini. Z lažmi so naci-fašisti doslej dosegli vsaj toliko kolikor s svojim orožjem in zato se je bodo posluževali, dokler jim ne bo s tako silo potisnjena v goltanec, da je ne bodo več mogli spraviti na jezik.

Laž je bila Vila rojenica, ko je "nacijonalno socijalistična stranka" prihajala na svet; bila je drzna kot morda še nikdar prej in nič je ni motilo, da se je neprenehoma bila po zobeh, ko je obljubovala delavstvu osvoboditev od kapitalističnega jarma, obenem pa velekapitalistom obnovitev "reda," reakcionarjem povratek monarhije, liberalcem pa "sistem, boljši od weimarske republike," duhovništvu vrnitev "cerkvenih pravic," Ludendorffu pa ustanovitev nemško nacijonalne poganske vere. S pomočjo laži in prevare je prišla na krmilo in z najboljše rabo zavijanja in zavajanja, ki smatra vest za bajko kakor Miklavža in štorkljo, si je ohranila moč v tretjem rajhu.

Če bi bila ostala v mejah tega rajha, bi bili sami Nemci obžalovanja vredno ljudstvo, opravičeno pa bi bilo upanje, da se prej ali slej zdramijo in razbijejo verige, v katere so bili vkovani. Toda mojstri tolovajstva so vedeli, da je prav v tem nevarnost, kajti tiranstvo mora biti vedno v strahu, če ima meje; zato so bili vsi trinogi zavojevalci in osvojevalci. Razširiti je treba meje in jih potem razširjati in razširjati, dokler jih ne bo več. Laž, ki je med tem postala prava nacijska svetnica, jim je pomagala tudi pri tem. Utrudila se ni ne po dnevu ne po noči, ne če je bilo treba

oblačiti rokavice, ne če je bilo bolj koristno, razlivati gnojnico. Tudi ustavila se ni nikjer in njeni evangelisti so se množili tako, da so jo zanašali v vse dežele in naposled dosega vsak kot.

Propagande seveda niso iznašli v Berlinu v dobi vladanja svete svastike. Poznali in rabili so jo—za dobre in za slabe namene—v skoraj pozabljenih državah, ko še ni bilo znano Wotanovo ime in Nemci še niso bili izvoljeno ljudstvo. Toda izoblikovali in do popolnosti dotirali za službo največje podlosti so jo še le v tretjem rajhu, kjer je pravica poteptana, resnica zasmehovana in poštenje smrten greh. Nemška propaganda ima en sam namen: služiti nacijskim ciljem pri osvojevanju sveta. Način se mora podrediti temu namenu in vsak pomislek, ki bi ga porodila vest, sram, čustvo humanitarnosti je prepovedan in izključen.

Nacijskim hudobcem so se z navdušenjem pridružili njihovi pajdaši v Rimu in Tokiju in tako je danes ves svet preplavljen s presenetljivimi vestmi, s senzacionalnimi odkritji, s pridušujočimi svarili, s propagando v tisočeri oblikah, ki se širijo po radiu, po listih, po pošti, od ust do ust . . .

Mnogo jih je, ki pomagajo tem satanskim namenom—nevede in nehote.

"Povedal sem le, kar sem slišal."

To je dovolj. To je, kar hoče berlinska propaganda.

Vi majete z glavo. "To ni bila nikakršna propaganda. Jaz ne poslušam radijskih oddajanj iz Nemčije. Pri baru so govorili. Kako pa naj bi v Berlinu vedeli, kaj se godi v naših vojaških taborih? Kdo naj bi jim povedal, da tam in tam razsaja pljučnica, da jih je že tisoč obolelo in ne vem koliko sto umrlo?"

Ne, nihče jim ni tega povedal, nihče jim ne bi bil mogel povedati, ker sploh ni resnično, kajti v dotičnem taboru je bil vsega skupaj en sam slučaj pljučnice. Ampak vsa nacijska propaganda ne prihaja iz Nemčije in ljudje, ki sumijo, kar prihaja po radiu, radi verjamejo, kar slišijo pri baru, v delavnici, na cestni železnici in v podobnih krajih.

"Pa čemu naj bi kdo širil take vesti, če niso resnične?"

Da, oni računajo tudi s tem, da bodo ljudje tako vpraševali, vedo pa prav dobro, čemu služijo take izmišljotine. V moderni vojni se rabi mnogovrstno orožje in med najbolj učinkovite spada to, kar imenujejo moralo. Kakšen vojaški uspeh naj, na primer, doseže bombardiranje mest in vasi, ubijanje civilistov, med katerimi je največ žena, otrok in starcev, ki ne bodo potrjeni k vojakom, dokler traja sedanja vojna? Japonski militaristi, ki so začeli s tem divjaštvom in italijanski in nemški, ki so nadaljevali in še nadaljujejo, so s tem hoteli zadeti moralo nasprotnika, ustvariti konfuzijo, pognati prebivalstvo v obup in tako doseči sloviti "mir s pogajanjem." Konfuzija je izvrstna zaveznica. Na Nizozemskem, v Belgiji in Franciji so se povsod pred prihodom nacijskih tolp slišali glasovi: "Nemci prihajajo. Bežite! Vzemite s seboj, kar je najbolj potrebno, pa bežite!" Kako bi bilo ljudstvu prišlo na misel, da so nemški agenti dvigali te obupne klice, ker so hoteli napolniti ceste pred nemškimi četami tako, da se holandsko, belgijsko, francosko vojaštvo ne bo moglo kretati in bo splošni nered oviral vse operacije?

V Zedinjenih državah so imeli Nemci že davno svoje kovačnice laži kakor so imeli svoje špijonažo. Precejšnje število teh petokolonskih agentov je zapustilo ameriška tla, ko je vlada zaprla konzulate in vsakovrstne trgovske, turistične in podobne agenture, ki vse skupaj niso imele drugega namena kot vohunstvo, protiameriško propagando, priprave za sabotažo, ustvarjanje medsebojnega nezaupanja in kolikor mogoče večjega nereda. Ampak s temi plemenitimi gospodi se niso izselili vsi, ki služijo nacijskim "idealom." Peta kolona je še vedno na delu, dasi so ji peruti precej pristrizene in najmanje, kar moremo storiti zoper njeno rovarenje je to, da ji ne sedamo na limanice.

V neki municijski tovarni na vzhodu so nekega poletnega jutra prišli delavci kakor vsak dan na delo, toda ta dan se je prav malo opravilo. Prišla je vest, da je bila po noči Florida bombardirana iz zraka in da je bilo na stotine ljudi ubitih. Vest je šla od enega oddelka do drugega in lahko si je misliti razburjenje, katero je povzročila. Nihče ni znal povedati nič natančnega. Florida je velika in ni mogla biti vsa bombardirana v eni noči. Kje

so padale bombe? V Miami? V Jacksonvillu? V Petersburgu? — Nihče ni vedel. Niti dognati se ni moglo, kdo je prvi sprožil senzacijsko vest. Vsakdo je le povedal, kar je slišal. Seveda ni bila na stvari ne trohica resnice, ampak izdelovanje municije je bilo vsaj za kratek čas zadržano.

Če bi se bilo res kaj takega zgodilo, ne bi bilo prav nobenega razloga, da bi se bilo takjilo. Ko so bile ameriške ladje napadene, so oblasti to takoj razodele, čim so dobile potrebne informacije. Tako bi bil tudi zračni napad na Florido naznanjen, če bi bil resničen. Ampak nikomur v tovarni ni prišlo na misel, da bi bili čitali vest z debelimi črkami v listih, jo slišali na radiu in vrhu tega tudi zvedeli, kaj namerava ameriška vlada; rajši so verjeli govorici in s tem storili prav to, kar je nacijska propaganda hotela.

Med najbolj priljubljene eksperimente tolovajskih zapeljivcev spada sejanje nezaupanja med Zedinjenimi državami in njih zavezniki. "Kaj bi pomagali Angliji, ki misli edino sama nase in nima srca za nikogar?" Okrog tega jedra so se nabirale vsakovrstne legende, s katerimi se je strupilo javno mnenje v širokih krogih. "Anglija dobiva iz Amerike sir in v Londonu ga prodajajo po dolar funt." Ameriška vlada je izvršila poizvedbe in dognala, da je bila to nesramna laž. Toda mnogo ljudi še vedno verjame, da Anglija na take in podobne načine izkorišča Ameriko.

Sedaj je prišla tudi Rusija na vrsto. "Stalinu ne morete zaupati. Vse vojne potrebščine, ki jih pošljete v Rusijo, porabi prej ali slej zoper Ameriko." — "Stalin ima s Hitlerjem tajen pakt, da skleneta mir in se skupno obrneta proti Angliji in Ameriki." In na tisoče ljudi je prepričanih, da je nekdo videl ta "tajni pakt," pa se ne vprašajo, zakaj doprinaša Rusija nadčloveške žrtve v boju proti Hitlerju, zakaj se je pripravljala za to vojno, zakaj je vojna proti nacizmu tako popularna, da je zedinila vse ljudstvo in kaj bi ruski narod in ruska armada storila, če bi kdo res hotel paktirati z rajhom. O Moskvi lahko vsak sodi kakor misli, toliko so pa vendar pokazali, da tam niso sami tepci, kar pa bi morali biti, če bi se jim le sanjalo o možnosti kakšne zveze z Nemčijo. Tudi o oslu pravijo, da gre samo enkrat na led in Rusi so, če niso tega prej ve-

deli, spoznali, koliko so pogodbe z naciji vredne. Ne glede na to, pa razumejo kakor v Londonu in Washingtonu, v Oslu in Bruslju, v Beogradu in Ljubljani, da se vojna lahko zavleče, da so pred nami še težke ure, da pa o končni zmagi demokracije ne more biti nobenega dvoma. Ko se je Anthony Eden vrnil iz Moskve, je dejal, da je treba nezaupanje pobijati in s tem je izrekel veliko in važno resnico. Ruski mogočni odpor in njena sedanja ofenziva, ki je presenetila ves svet, najbolj pa nacije ne pomaga le sovjetski zvezi, ampak vsem, ki so v tem svetovnem konfliktu na strani demokracije. V skupnem interesu je treba podpreti ta velikanski napor in kdor troši v tem položaju seme nezaupanja, podpira s tem fašizem, pa naj je v njegovi službi, ali ne. Ničesar ne bi v Berlinu z večjim veseljem pozdravili kot ravs in kavs med zavezniki in kjer koli opazite tako početje, ste lahko prepričani, da ima nacizem svoje umazane prste vmes.

Njegovi agenti bodo nadaljevali svojo podlo raboto, kolikor bodo le mogli. Poizkušali so, zbuditi nezadovoljnost med vojaštvom. Nič čudnega ni, če pride kak bundovec v armado in čuti tudi tam več lojalnosti do Hitlerja kot do Zedinjenih držav. Iz takih virov prihajajo lažnjivi opisi vojaškega življenja, ki razburjajo starše in sorodnike. Od tam lahko

pridejo podobne vesti o vojaških katastrofah kakor ona o bombardiranju Floride. Prvi napad na Ameriko je bil zavraten in posledice so bile težke. Nihče ni tega tajil. Sploh niso v nobeni vojni same zmage na eni strani. Sam predsednik je posvaril prebivalstvo, da mora biti pripravljeno na neprijetne vesti. Toda take vesti se smejo verjeti, če pridejo iz poklicanega vira, ne pa šušljaje in namežikovaje. Vojni in mornariški oddelek sta doslej objavila vse, kar se je zgodilo in nista ničesar olepšavala; nobenega dvoma ni, da bosta tako tudi nadalje ravnala. Pomanjkanja informacij torej ne bo in ni jih treba iskati po skroviščih, kjer se kuhajo laži.

Previdnost je vedno priporočljiva, v sedanjih okoliščinah pa je neizogibna. Če bi bile pete kolone povsod nakazane le same nase, bi bila njih moč le majhna; njih največja nevarnost je v tem, da pritegnejo v svojo službo trume poštenih, nedolžnih, a lahkovernih ljudi, ki jim pomagajo, ne da bi le slutili, komu koristi požiranje laži. Naučimo se torej neverujočnosti in dopovejmo svojim tovarišem in znancem, da naj si znajo zamašati ušesa, kadar šume "zaupne" govorice in letajo čenče po zraku. Kar bi radi vedeli, lahko zvemo tam, kjer poznajo resnico.

Zanka

E. K.

V.

MMILANA JE SVATBA UTRUDILA in to ga je spravilo v slabo voljo. Obšla ga je misel, da so mu leta odpovedala prijateljstvo, kajti včasih bi bil vztrajal cel teden, kaj še tri dni, ne da bi se mu bilo poznalo. Vprašal se je celo, ali je storil pametno, da se je oženil sedaj, ko bo kmalu minilo pol stoletja od njegovega rojstva; tedaj, se mu ze zdelo, da bo starost začela opominjati, da ni več daleč in da bo zahtevala svoje pravice.

Pregnal je to misel in si zatrdil, da je smešna. Vendar pa bi bil najrajši ostal nekaj časa doma in počival. Toda Ljudmila je že na poti od svojega nekdanjega posestva tako govorila o ženitvanjskem potovanju, da rajši

niti omenil ni svoje želje, kajti iz njenih besed je razbral, da si brez tega niti misliti ne bi mogla poroke. Veselila ga pa stvar nikakor ni, kajti že misel na vlake in hotele, na male in velike trgovine, na muzeje in galerije mu je bila neprijetna in nič bolj vabljivo ni bilo dejstvo, da bo treba precej globoko poseči v žep—kako globoko, mu je samemu bila uganka. Ta stran ga je celo nekoliko skrbela, zakaj tudi posestvo je zahtevalo denarja; v tistih časih, ko se je ukvarjal z javnimi zadevami, se je marsikaj zanemarilo, a takrat mu to ni delalo preglavic. Sedaj je stvar drugačna. Polje, vinograd in gozd so postali edini vir njegovih dohodkov, a s temi rečmi je bilo kakor s kravo; če ji ne daš hrane, ti ne da mleka.

Njegov oče je bil imeniten gospodar—za svoje čase; toda še preden je zapustil ta svet, se je gospodarstvo začelo izpreminjati, tekma se je poostrila, nove metode so se uveljavljale, komplicirani stroji so prihajali, a za vse to ni imel časa, ko je oče umrl, oskrbnik se pa ni upal, na svojo roko uvajati dalekosežne novotarije. Sedaj pa je postalo resno . . .

Če bi Ljudmili razložil vse to . . . Sama je izgubila svoje posestvo, ker gospodarstvo ni korakalo s časom. Menda bi razumela . . .

Toda to ne gre. S tem, da jo je poročil, je prevzel dolžnosti in sram bi ga moralo biti, če bi že prve dni tarnal in govoril o denarju. Brige niso njena stvar in če jih bo kaj, morajo ostati samo njegove. Morda tudi ni tako hudo kot se mu je zazdelo in če bi bila vsa posest odvisna od tega, kar zapravita na prvem potovanju, ji najbrže sploh ne bi bilo rešitve.

Drugo je bilo vprašanje, kam naj gresta. Ko ji je to omenil, je Ljudmila vzkliknila:

“O—v Ameriko je predaleč. V Rusiji je vse divje. Toda Benetke, Rim, pa Dunaj, München, Berlin! To so zanimivi kraji. Za počitek se lahko včasih ustaviva v kakšnem zatišju, Capri, Zell ob jezeru, bavarske Alpe. Nabrati si morava spomine za vse življenje. Pa skalo morava videti, na kateri si je Loreley česala svoje zlate lase. ‘Ne vem le, kaj to naj pomeni . . .’ Ali ne misliš, da ne smeva zamuditi tega?”

“Da, da, če se ti zdi.”

“Ali se tebi ne? Jaz sem ves čas mislila na to, odkar si me zasnubil. Tako mi je kakor da naju je ta pesem združila. Ko sem te prvič povabila, sem bila prepričana, da ostane najino razmerje vedno le prijateljsko. In še dolgo potem—. Tudi ko so se moju čuti izpremenili, nisem pričakovala, da se zgane ljubezen tudi v tvojem srcu. Ne pravim, da je nemška pesem storila čudež, toda njen čar je vendar pomagal. Ali ti je žal, da sem jo tisti večer zapela?”

“Žal! — Kako moreš vpraševati? Če te ne bi bil ljubil, me ne bi moglo petje angelskih zborov tako prevzeti, da bi storil kaj proti svojemu nagonu, Loreley mi je le odprla usta, da so prišle iz njih besede, ki so bile davno na jeziku.”

“Tedaj jo morava obiskati! Pokazati se ji morava in ji povedati, da nama je odprla

pot do sreče. Saj sva na tej poti, ljubček, ali ne?”

Milan je kimal, a ni našel pravih besed. Sentimentalni izrazi mu niso prijali. Ko je bil mnogo mlajši, je včasih rabil tako poezijo brez vsebine, ker se mu je zdelo, da učinkuje kot vaba. Če je rekel dekletu, da je najkrasnejša na svetu, je bil prepričan, da mu bo hvaležna za tak poklon, verjel pa ni nikdar v take trditve. Laskanje ni nič resnega, torej je neumestno, kadar človek govori, kar misli in čuti. Toda—v mislih je skomizgnil—ženske so pač menda take, da jim sladke besede več pomenijo kot dejstva.

“Ob Reni je lepo,” je dejal, da se premor ne bi preveč podaljšal, “ali pa si že bila v Parizu?”

“Ne,” je odgovorila in raztegnila besedico kakor elastiko. “Nisem, četudi so včasih govorili kot da človek ni izobražen, če ni videl Pariza. Nisem imela prilike. A slišala in čitala sem toliko o njem, da ga skoraj poznam. In sedaj se mi zdi, da je eno najmanj zanimivih mest v Evropi.”

Nasmejal se je.

“Ne zameri, nagnalo me je na smeh. Po čudnih potih si morala priti do tega zaključka. Ne da bi to imelo kaj opraviti z izobrazbo, saj so ljudje učeni, ki se tako rekoč nikdar ne ganejo iz svojega laboratorija. Ampak da Pariz ne bi bil zanimiv? Pariz s svojim življenjem, s svojo lego, s svojimi trgi in buljvardi, s svojimi znanstvenimi in umetniškimi zbirkami, s svojo arhitekturo, s svojimi spomini—”

“O—da, da,” je Ljudmila pohitela. “V tem oziru imaš prav. Če ne bi bilo drugega, bi tudi mene mikal Louve in Luxembourg, Notre Dame in opera in latinska četrt in Montmartre. Ampak mislila sem na sedanost. Na primer: kako je Nemčija tako rekoč od mrtvih vstala, kako tam vse kipí in vre. Nobena dežela se ne more primerjati s tem.”

“Hm,” je skomizgnil Milan, “mogoče, da tudi ni vse tako kakor si zamišljaš. Priznam, da tam nekaj vre, ampak kaj, to je drugo vprašanje.”

“Kar koli je, interesantno mora biti. Tako prerojenje! Taka sila! Taka volja!”

Božnarju je bilo skrajno neprijetno. Ali je res, da občuduje njegova žena, kar on so-vraži?

“Ali veš, čemu služi tista sila, kam žene tista volja?” Vprašal je s tihim glasom, boječ se, da bi sicer dal povod prepiru, česar za nobeno ceno ni hotel.

“Politika ni moja stvar,” je odgovorila, “ampak slika je čudovita. Na to sem mislila.”

“Kakor umetnica,” je smehljaje odvrnil. Nekoliko mu je odleglo. Sam ni tak estetik, da bi našel lepoto v stvari, ki mu je sama po sebi zoprna, ona pa morda lahko loči obliko od vsebine. Vsega dvoma pa vendar ni mogel pregnati.

“Lahko bi uredila tako, da se med potjo ustaviva tudi v Parizu,” je dejala. “Ne smeš misliti, da sovražim Francoze.”

“Da jih sovražiš? Zakaj bi mislil kaj takega? Saj tudi jaz ne sovražim Nemcev. Če si mislila to, si se zelo motila. Celo nekoliko prav dobrih nemških prijateljev imam. Ampak Nemci so eno, sistem, ki ga sedaj imajo, je pa nekaj drugega.”

“Prav zato bi bilo dobro, ogledati si ga na lastne oči!”

Milan je skomizgnil.

“Škodovati ne more. Le to je, da jaz nisem mislil na politično študijsko potovanje.”

Ljudmila je odgovorila s smehom.

“To se tudi meni ni sanjalo, ljubček. Misli sem na medene tedne kakor menda ti. Toda z zavezanimi očmi ne moreva potovati.”

“Ne, kot slepca ne bi prišla nikamor.”

. . . Morda je prav, da vidiš. Da spoznaš svoje zmote, če je v tebi res kaj simpatij za tisto karikaturu, ki je premotila milijone. Čemu bi se upiral? Meni more pogled na dejstva le potrditi prepričanje, tebe utegne izpreobrniti.

Tako sta izdelala načrt. Del Italije, čez Švico v Pariz, potem v Porenje, v Berlin, dol v Bavarsko in preko Dunaja nazaj domov . . .

VI.

V Benetkah se je Božnar dolgočasil. Ker je imel na to mesto lepe spomine, je povsod iskal kakšno zvezo z njimi, pa je nikjer ni našel. Izprva je mislil, da so tega krivi številni motorni čolni, ubijajoči poezijo mirnih gondol, ki so edini primerni za Canal Grande. Toda manjkalo mu je mnogo drugega, zlasti nekaj neizvestnega, nekak čar, ki je preveval beneške večere tako, da je človek popolnoma pozabil na

vso reklamo, na kupčijski turizem, na profitne namene različnih parad.

“Benetke niso več Benetke, Lido ni več Lido,” je dejal.

“Kaj pa je?” je vprašala Ljudmila in potem dodala: “Najbrž si bil prečesto tukaj, pa je prvotni čas zamrl. Kar poznamo predobro, izgubi privlačnost.”

“Morda, morda, toda meni se zdi, da Benetke nikdar ne bi mogle izgubiti magične lepote, če bi bile, kar so bile nekdanj.”

Njej je vse ugajalo in Milan ji ni hotel kvariti zabave.

V Rimu je bil nervozen. V hotelu je bilo zanj preveč vprašanj. Takoj po vojni je bilo pač povsod tako, da se je človek povsod, kjer se je ustavil, moral izpovedovati kakor grešnik, kadar dela pokoro, toda pozneje se je to vsaj omililo, a tukaj hočejo vedeti toliko, da začne človek dvomiti sam o sebi. Za njegov okus je bilo tudi preveč uniform po mestu. V gostilnah so ljudje šepetali; Italijani, ki so si v gledališču klicali pozdrave od ene strani galerije na drugo, peli v zboru s tenorjem in s primadono, se na ulici pomenkovali, da so jih slišali v četrtem nadstropju, pa se boje glasne besede . . .

Ljudmila je hotela videti cerkev svetega Petra, Kvirinal, amfiteater, Beneško palačo, vse stare in nove kipe; rada bi bila pogledala v katakombe in vprašala je, ali bi jo papež sprejel v Vatikanu. Milan je pristal na vse, kar je bilo mogoče, dasi se nikakor ni dobro počutil. Zatrjeval si je, da nima nobenega razloga za take misli, a vendar mu je bilo kakor da mu vse čas kdo sledi in ga bo zdaj pa zdaj ustavil kot vohuna . . . In zdelo se mu je, da se Rimljani sami vedejo kot da imajo enake občutke.

V Neaplu je nekoliko okrevljal. Tam so bili ljudje še vedno glasni, toda tu—si je na tihem dejal—se nikdar niso preveč ukvarjali s politiko pa jim morda ni treba toliko previdnosti. In tu je bil Vezuv, pa Herculanium, pa Pompei in med temi izkopinami je nekoliko pozabil na sedanost. Ljudmila je povsod kazala zanimanje, a včasih je zazehala in ko je opazil, je omenil, da si je menda naložila preveč in ji nekoliko počitka ne bi škodovalo.

“Tudi tebi ne,” je odgovorila. “Naposled

so te starine povsod enake. Če vidiš eno razvalino, si skoraj videl vse."

Milan je hotel reči, da se moti, toda premislil si je; človek mora pač imeti posebno zanimanje za take reči, sicer mora priti do enakega zaključka kakor Ljudmila.

Na otoku Capri sta počivala nekaj dni. Potem sta se odpeljala do Bazla. Tja sta prišla utrujena od dolge vožnje in nešteti pregledov prtljage, potnega lista, denarja in vsakovrstnih radovednih vprašanj. Naspala sta se in ko sta prišla v Pariz, sta bila osvežena.

Milanu je bilo kakor da se je prebudil iz mučnih sanj. Dihal je zrak, kakršnega ni bil vajen, odkar sta zapustila dom. Pariz je bil, kakršnega je poznal iz prejšnjih časov. Po kavarnah, kakršnih po njegovem mnenju ni imelo nobeno drugo mesto na svetu, je bilo enako življenje, ljudje so govorili in gestikulirali kakor vedno, nobeno oko ni padlo nanj kakor na osumljenca. Tudi Ljudmila je bila živahna. Kadar sta hodila peš, se je ustavila pred okni vsake trgovine in Milan je neprenehoma vpraševal. Ali želi ta klobuk, to večerno obleko, to preprogo, oni prstan.

"Beži, beži," se je smejala, "če bi moral kupiti vse, kar žena rada vidi, bi moral najeti poseben vlak za novo nabavljeno prtljago. Gledati je tudi užitek."

Takih užitkov je bilo le okrog opere več kot v vseh mestih, kar sta jih obiskala doslej in Milan je bil vesel.

"Hvalabogu, da te Pariz ni razočaral," je vzkliknil, ko je v Jardin de Paris ploskala godbi in se na stolu gibala po taktu. "Seveda, to bi bilo nemogoče."

"O—da, da, s svojimi lahkimi zabavami zaziblje človeka tako, da pozabi na težke probleme, s katerimi se ukvarjajo drugod," je odgovorila in če bi bil ostreje opazoval, bi bil spoznal, da ji je še to priznanje prišlo nerado od srca.

Božnar je hotel obiskati nekoliko znancev, med njimi Maurèsa, urednika nekega uglednega dnevnika. Ljudmila je predložila, da naj gre sam, ona pa pojde pogledat nekatere reči, ki njega, moškega, ne bi zanimale. Izgubiti se ne more, ker že pozna "poliglote" policaje.

Milan je našel Maurèsa, ki se ga je dobro spominjal in ga je bil vesel. Skupaj sta imela južino in besed jima ni zmanjkalo. Oba sta se

pri tem dobro imela, dokler ni Božnar vprašal, kaj sodi prijatelj o svetovnem položaju in kakšne osnovne ideje prevladujejo v vodilnih francoskih krogih. Tedaj se je časnikar zresnil in čelo se mu je nagubančilo.

"Prišli ste s kočljivim vprašanjem, prijatelj. Z vprašanjem, ki mi ni zelo prijetno, ker ne spadam v vodilne kroge in imam dvome o njih; lahko celo pravim, da se ne strinjam z njimi."

"Temu se ne čudim. Pri vas se vlade često menjajo, kdor je danes na krmilu, je jutri v opoziciji in opozicija se seveda nikdar ne strinja z vlado. Jaz pa v tem ne vidim velike tragedije, ampak rajši živahno zanimanje ljudstva za vse, kar prihaja na dnevni red."

Maurès je dvignil obrvi in uprl oči vanj.

"Če ne bi bilo nič drugega, bi se popolnoma strinjal. Menjavanje vlad—ha!—to ni tako hudo kot se zdi ljudem, ki nas ne poznajo. Če pade vlada zaradi tega ali onega davka, no, morda je to sitno, ampak stvar pride že v pravi tir. Celó če mora demisionirati zaradi škandalčka, ne propade dežela. Jaz pa govorim o bolj resni stvari. Po zadnji vojni je Francija hotela mir. Bien! Kdo bi nasprotoval? Jaz nisem. Nihče ni. Toda čas ne stoji. Mnogo vode je poteklo po Seini in—tudi po drugih rekah. Vraga! To ni več 1919. A pri nas še vedno sanjajo kakor takrat. Mir! Podpišem. Mir, če je to odvisno samo od nas. Jaz pa ne verjamem, da je. Nikogar ne dolžim hudobnih namenov, ker sem v tem oziru optimist. Ne obsojam, dokler nimam dokazov. Govorim pa o kratkovidnosti, o pomanjkanju sposobnosti, o željah, ki neopravičeno vodijo misli."

"Ali ni ta pogled prečrn? Gotovo ne zahteva nihče miru za vsako ceno?"

"Za vsako—tega ne bi trdil, dasi bi z dobro svetilko morda našel tudi nekoliko takih. Predvsem se vedejo tako kot da se ne more zgoditi nič, kar bi moglo prekucniti mir kakor trhel plot. Mi nočemo vojne, torej? Torej je nihče noče. Kriza je mogoča, seveda, saj jih je bilo že dokaj, odkar smo začeli sanjati. Včasih je treba plačati ceno, hm, mir je vreden plačila. Za kakšno ceno smo pripravljani? Tega ne bi mogel povedati, ker še nihče ni vprašal in zato tudi nihče ni odgovoril. Pa če zapiha veter in razprši sanje? Kaj imamò? Ne koliko sitnežev, ki modrujejo o izpremenjenih časih,

o novotarijah v miru in v vojni, a ljudje se jim smejejo in tisti, ki ukazujejo, jih karajo, ker brez njihovega dovoljenja kličejo vraga. Meni pa se zdi, da imajo sitneži prav in se motijo tisti, ki jih oštevajo. Zdi se mi že zato, ker neki naši sosedje delajo prav to, kar govore in pišejo naši sitneži in kar naši vodniki odklanjajo.”

“To bi bilo fatalno!” je vzkliknil Božnar. “A vendar se mi zdi preveč pesimistično. Francija je ob pravem času vedno znala vstati. Prenesla je mnogo udarcev, a nikdar ni tako padla, da ne bi mogla vstati.”

“To pesem slišim vsak dan. Ampak če vidim pest pripravljeno, ni pametno, da brezbrizno čakam na udarec.”

“Ali je ta pest res pripravljena? Ali niso grožnje le poskus ustrahovanja?”

“La la la, tudi to mi ni nič novega. Moje mnenje pa je to, da smo že preveč dovolili in s tem okrepili pest. Ne, jaz se ne strinjam z lahkovernostjo, ki je upijanila preveč naših ljudi. Po taki pijanosti ostane maček, ki je nevaren.”

V tem tiru se je nadaljeval njun razgovor in ko sta se razšla in mu je prijatelj svetoval, naj izbriše vsaj polovico njegovih trpkih besed iz spomina, češ Francoz je vedno ekstremist, enkrat prevelik optimist, drugič enako

prevelik pesimist, je v Milanovi duši ostala taka teža, da so mu na poti do podulčne klecala kolena. Temne slutnje so ga obhajale, katerih si ni mogel prav razložiti, ali katerih se živci niso mogli ubraniti.

Nič ni pomagalo, da je drugi dan srečal nekoliko znancev, ki so videli vse v najsvetlejših barvah. Dokler je bil v njihovi družbi, je kimal in pritrjeval in srce mu je mirneje bilo. Ko pa je bil sam, so se mu po sili vračale Maurèsove besede v spomin in pregnati jih ni mogel, kolikor koli se je trudil.

Njegov pariški poset je bil pokvarjen. Ljudmila pa je bila dobre volje. Celo zahvalila se mu je, da jo je pripeljal v Pariz, kjer je videla mnogo nepričakovanega in ji je bil slučaj tako naklonjen, da je srečala ljudi, s katerimi se je tako lahko sporazumela kot da jih je poznala vse žive dni. Milan je dejal, da ga veseli in ni vpraševal, kdo so bili ti ljudje. Pretežka mu je bila glava od misli, ki so bile zlezle vanjo in je niso hotele zapustiti.

Ljudmila ni silila, njemu pa je bivanje postalo mučno. Dejal je, da jima ne bo ostalo dovolj časa za druge kraje, če ne pohitita in zapustila sta Pariz za vožnjo po Reni. Najrajši bi se bil takoj vrnil domov, toda to bi bilo pokvarilo Ljudmiline medene tedne.

(Konec prihodnjič)

Pisma dveh zaljubljenecv

IVAN JONTEZ

Draga!

DANES kar ne morem delati, misli mi ne prestando uhajajo nekam, samo da se jim ni treba baviti s temi tako često zoprnimi dnevnimi dogodki in vseobčo zmedo, kar je, kakor veš, moj poklic. (Grenek poklic, to ti povem! Da sem videl kupi tega poklica do dna, ko sem se poželjivo oziral kvišku in štel kline na lestvi, ki je stala pred menoj, mladim in neizkušanim fantom, bogme, draga, da bi si bil premislil . . . ali pa . . . Eh, najbrže bi se bil vzlic temu začel vzpenjati po nji . . .) Ali pojdiva dalje! Saj nisem mislil pisati o tem...

Danes imamo krasno vreme. Skozi okno moje sobe lijejo snopi jarke solnčne svetlobe.

Vroč je, pa nočem zastrti oken, ker uživati hočem solnce, dokler ga lahko. Skozi eno okno vidim globoko modrino vedrega poletnega neba; skozi drugo okno me pa pozdravljajo z grede sredi zelene trate kot ogenj rdeče kane —jaz jim pravim “plamenice,” ker tako krasno gorijo v solncu—, ki jih je res radost pogledati. In koliko jih je! Ogromen šopek, kakih sto na okrogli gredi. Škoda, da jih ti ne vidiš! Vedno si bila vsa zaljubljena v cvetje in od tebe sem se nalezal te čudovite “bolezni” še jaz . . .

Pa pernati pevci! Prav za prav pevcev zdajle ni v drevesu pred vrtnim oknom, pač pa množica vrabičev, ki neumorno živčavajo

kakor bi imeli večno svatbo. Pevec, ki se tod oglašča v zgodnjih jutranjih in večernih urah je robin. Tudi nekatere druge pevce slišim časih, pa jim ne vem imena (saj je vse eno, da jih le rad poslušam, mar ne?). Ampak vrabiči mi vzlic svoji vsiljivosti in vztrajnemu čeb-ljanju ugajajo. Tako so zmirom veseli, brez-skrbni, korajžni in, rekel bi, tudi srečni . . .

Tako je pri nas. Prijazno. Vse drugače kakor v sivem, okajenem osrčju velemesta.

Človek bi bil lahko vesel. Zadovoljen. Srečen.

Vzlic temu mi je pa pri duši tako kakor bi bil ves svet zavrt v brezupno sive megle in bi udarjal ob šipe oken jesenski dež, kaplja za kapljo, enakomerno, žalost budečo iz tihega sna ,in kakor bi drevo pred oknom brezupno žalostno stegovalo svoje gole veje proti nebu ter se otožno majalo v mrzlem vetru . . .

Draga! Zakaj nimamo nekateri ljudje nobene sreče? Ali smo slabši od drugih, srečnejših? Glej, pet let se že ljubiva in najina edina želja je vedno bila, da bi mogla živeti skupaj v enem gnezdecu; in kako blizu sva prišla uresničenju te vroče želje? Tako pogosto se mi vriva temna slutnja, da vetrovi ženo najina čolnica le še zmerom bolj narazen . . .

Samo enkrat ali dvakrat na leto preživiva skupaj nekaj radostnih tednov. In potem spet —ločitev. Ali veš, kaj to pomeni? Draga, to pomeni na tisoče srečnih ur, ki jih nisva nikdar doživela, ki so nama ušle in jih ne bodeva mogla nikdar več ujeti! In življenje je tako kratko, mi pa dopuščamo, da se tisto malo srečnih trenutkov, ki jih ima za nas, razprši v vetru nalik deževnim kapljam . . . Draga! Saj mi hoče raznesti prsa, kadar pomislim, koliko svetlih trenutkov nama je že ušlo, ki jih ne bodeva mogla nikdar več ujeti, nikdar nadomestiti! Zamujeni trenutki—na večne čase izgubljeni trenutki!

Vem, kaj porečeš v odgovor. Treba je gledati naprej, v bodočnost. Ti hočeš dovršiti svoje študije, da boš nekoč v domačem mestu knjižničarka. Jaz naj se pa enako potrudim, da se izvežbam v svojem poklicu, da mi nekoč ne bo več treba begati po svetu, zdaj na sever, zdaj na jug ali vzhod ali zapad, kakor že piči muha moje gospodarje, temveč se bom lahko s teboj vred ustalil v domačem mestu. Saj. Ampak ljubica, jaz bi rajši, da bi bil čisto

navaden delavec brez ambicij, ti pa zgolj ženska—moja ženska . . . Saj potem, ko bodeva oba študirana in ustaljena, nemara ne bodeva več sposobna uživati svetlih trenutkov, kar jih še bo . . . In—ali ne bova tedaj nemara že malce prestara? . . .

Oprosti mi, draga, če sem zapisal kakšno nerodno, kakšno tako, ki človeka zbode pri duši; nič takega nisem mislil, samo tako težko mi je pri duši, da ti tega ne znam prav povedati.

Preko solnca se pravkar plazi sivkasta megla in čez vrt in "plamenice" leze hladna senca.

Tvoj Tone

Dragi!

Dva dni že visijo nad mestom in zastirajo obzorje težki oblaki in dež škropi iz njih in udarja ob šipe edinega okna moje sobice. Zunaj je neznansko pusto, po ulicah vse polno mlakuž, hiše in tovarne, ki jih vidim skozi okno, so videti naravnost črne in nad njimi visi težka koprena dima in saj, ki jim vlaga ne da, da bi se dvignile pod nebo ter se razpršile. Ob pogledu na take temne slike, mislim, se radi plazijo mrakovi po človeških dušah . . .

In vendar moja duša vriska kakor prešeren fant, ki se vrača od svojega dekleta, od katerega je dobil šopek rdečih nageljev in gorak poljub! In kako bi ne vriskala? Ti me ljubiš! In kaj je na svetu lepšega, kakor biti ljubljena, živeti v zavesti, da nekdo, ki je mojemu srcu tako drag, koprni po meni?

Dragi! Oblaki se razgrinjajo pred mojimi očmi, vse se koplje v bleščeči svetlobi in v ušesa mi doni božajoča godba ,ki me na svojih nevidnih perotih nese v sinje zračne višave . . .

Ah, tako lepo je bilo! Toda vrniti se je bilo treba na zemljo, na trdna, resnična tla, k tebi, dragi, da ti pokažem, kako je treba skozi sivino deževnih dni z očmi poiskati modrino neba.

Moški ste res kakor veliki otroci! (Morda vas imamo ženske prav zato tako rade?) Tako ste nestrpni. Ne gre vam v glavo, da sadje požlahtni svoj okus, če se ga pusti uležati; najrajši bi vgriznili v jabolko, še preden utegne v solncu zardeti in se od njega napiti sočnosti in sladkobe!

Nepredvidneži!

Dragi! Ali si kdaj pomislil, da človeku ne

tekne nobena, še tako dobra jed, ako ima priložnost in vsak čas nese zalogaj v usta? Toda malo potrpljenja in malo vzdržnosti, pa spet lahko je s slastjo in ve ceniti dobro jed. Vem! "Potrpljenje je božja mast," boš nejevoljno pomislil; "ampak revež, kdor se maže z njo!" Ne zmerom. Često pomaga. Predvsem pa nauči človeka, da zna ceniti srečo, po kateri je koprnel in jo naposled dosegel. In sreča, na katero smo morali čakati, se pri tem zatajevati, je naposled tudi slajša od one, ki nam mimo grede pade nepričakovano v naročje kot prezrelo jabolko.

Ti si želiš, da bi bila jaz "samo ženska," ki ne bi poznala v življenju nobenega drugega smotra kot moža. Ali verjameš, da si res želiš nekaj takega? Jaz ti ne verjamem, ker vem o sebi, da ne bi hotela, da zaradi mene zavržeš ali zanemariš poklic, ki je postal del tebe samega, da zapraviš svojo bodočnost. In vendar te ljubim kot ženska, ki si često sama želi, da bi bil njen ljubi noč in dan pri nji! Ali v življenju so naloge, katere je treba izvršiti in pred temi človek ne sme bežati. Slehernega izmed nas čaka neko delo in blagor mu, ki lahko vrši delo, za kakršno je kot ustvarjen in kakršno mu je pri srcu. Še srečnejši je pa oni, ki zraven tega ljubi in je ljubljén, kajti sij ljubezni, ki ga obseva, mu daje pobudo in navdihnjenje pri njegovem delu, ki s tem izgubi možnost, postati breme, katerega bi se rad iznebil.

Ne, dragi! Jaz ti ne verjamem. Ti si ne

želiš, da bi jaz postala samo ženska—tvoja ženska in nič drugega! Ti me hočeš takšno, kakršna sem. Ti si ne želiš v tesno, "zgolj žensko" obzorje zaprte žene, ki ne bi poznala niti se zanimala za nič drugega na svetu kot za enega edinega moškega; tudi si ne želiš večno nezadovoljne, same s seboj in svetom sprte ženske, ki se je uklonila povelju despotske ljubezni ter zavrgla svoj poklic, ki ga je imela priraščenega k srcu! Samo nestrpen si, hrepenenje te premaguje. Ko bi vedel, kako tudi jaz hrepenenče stegujem roke pred se, da bi te objela in se privila k tebi—a ti si daleč, daleč stran od mene! Ali si kdaj pomislil na to? Pa sem vzlic temu tako nepopisno srečna. Tvoja ljubezen se razliva nad menoj kakor zvezdni soj in mi miri razburkano kri in razdražene živce; in prijetno mi je pri duši.

Dragi! Potrpi še malo. Tako dolgo sva čakala, počakajva še nekoliko. Pred ciljem ne smeva omagati, kajti nagrada, ki naju čaka, je prelepa. Še eno leto in potem . . .

Vsak svoj poklic bodeva vršila, ljubi, pa nama bo še ostalo dovolj časa samo za naju dva. In svetle ure, ki se bodo tedaj porajale v najinem zatišju, bodo vse lepše in trajnejše od onih mimobežnih divje-strastnih trenutkov, gorečih kakor slama, za katerimi žaluješ ti!

Glej, dragi! Nebo se je v resnici razgrnilo in skozi raztrgane oblake se je zasmejalo solnce.

Tvoja Marta.

(Konec prihodnjic)

Na obisku pri Stalinu

KMALU POTEM, ko so Hitlerjeve horde vdrle v Sovjetsko Rusijo, je predsednik Roosevelt sklenil, poslati v Moskvo odposlanca, da se na mestu prepriča in mu osebno poroča o položaju in vojaških potrebah Unije socialističnih sovjetskih republik. Za to nalogo je bil izbran Harry Hopkins, ki uživa pri predsedniku veliko zaupanje. Hopkins se je tedaj mudil na neki važni misiji v Angliji. Nekega dne je dobil kablogram, naj se nemudoma pripravi, da odpotuje v Moskvo; navodila da bo dobil pozneje, v sovjetski prestolici. Hopkins se je nato oglasil pri premijerju

Churchillu, s katerim je imel daljši pomenek in ki je takoj odredil, da se pripravi za Hopkinsa letalo, ki ga bo poneslo v Rusijo. Letalo je odletelo naslednje jutro. Cilj je bil Arhangel'sk, rusko pristaniško mesto ob Belem morju. Potovanje se je izvršilo brez posebnih dogodivščin, razen da so piloti enkrat izgubili smer, največ zato, ker se niso upali stopiti v radijsko zvezo z ruskimi postajami, boječ se, da bi s tem privabili nacijska bojna letala. Ruska letala, ki so jim bila poslana naproti, so jih vsled tega zgrešila. Vendar je Hopkinsovo letalo brez nezdod in le s kratko zamudo

pristalo na arhangelškem letališču. O svojih vtisih v Rusiji je Hopkins napisal podrobno poročilo, iz katerega povzemamo:

Sprejemni odbor v ArhangelSKU je bil zelo impresiven—predstavniki ameriškega in angleškega poslaništva, uradniki ruske armade, mornarice in zračne sile, krajevni komisarji in, kakopak, neizogibni predstavniki OGPU, ki se v ostalem nič ne razlikujejo od povprečnih ameriških detektivov. Med njimi je bila tudi neka prikupna ženska, ki je govorila angleško z lepim ameriškim naglasom, dasi ni bila še nikdar v Združenih državah. "Jaz sem vaša tolmačica," mi je povedala.

Povedali so mi, da ne morem takoj nadaljevati potovanja v Moskvo, kajti nočilo se je že in ponoči letalom ni dovoljen odlet. Ruski admiral nas je nato povabil na svojo jahto. Kar je takoj napravilo močan vtis name, je bila izredna diskretnost teh ljudi: čeprav so vedeli, da sem na potu k Stalinu, niso pokazali nobene radovednosti ter mi stavili nobenih vprašanj.

Večerja na admiralovi jahti je bila nekaj izrednega. Trajala je skoro štiri ure. Na mizi ste našli poleg nešteti drugih jedi tudi neizogibno mrzlo ribo, kavijar in vodko. Vodka ima avtoriteto. Kdor je ni vaje, je bolje, da se ne šali z njo. Pijte jo tako, kakor Amerikane ali Anglež pije svoje žganje, pa vas bo razgnala. Treba je vzeti najprej kos kruha (in ruski kruh je bil dober), ga namazati s kavijarjem in medtem, ko to zavživate, "sunete" vodko po grlu. S to pijačo se ne velja šaliti!

Pri večerji smo mnogo govorili. O čem? O vsem, le o vojni ne: o knjigah, umetnosti, ameriških literatih, filadelfijskem in bostonskem simfoničnem orkestru. Nekateri izmed navzočih Rusov so poznali Združene države osebno. Več njih je delalo v Fordovih tovarnah. Ti so hoteli vedeti, kaj počne Ford in kakšne izdelke producirajo General Motors in druge avtne družbe.

Žensk ni bilo med gosti, razen moje tolmačice. Toda stregle so nam same ženske. Moških strežnikov dandanes skoroda ni videti v Rusiji, ker so na fronti. Med gosti, brez oziroma na njihovo vojaško ali civilno dostojanstvo in strežnicami ni bilo opaziti nobenega sledu o kakšni razredni razliki. Prevladovala je atmosfera tovarištva, katere pa ni nihče pod-

črtal, temveč se je očitno zrla nanjo kot na nekaj samo po sebi umevnega. Tudi besede "tovariš" ni nihče izgovoril. Toda čutila se je v obnašanju.

Rusi so bili videti prav tako trdno odločeni zmagati, kakor Angleži. Vsi so bili prepričani, da bo Hitler tepen in z njim vred zatrt vse, kar predstavlja. Rusi so bili pri tem mnogo bolj čuvstveni kakor hladnokrvni Angleži. Neki mlad ruski letalec je odgovoril na moje vprašanje, kakšen učinek bo imela bližajoča se zima na vojno: "V prirodi prihaja jesen, toda v naših srcih je pomlad."

Po večerji sem ujel dve uri spanja. Potem so nas odpeljali na letališče, kjer smo se vkrcali na veliko transportno letalo ameriškega izdelka tipa Douglas, ki je imelo vse udobnosti, vključivši postelje, ki sem jih na angleškem bombniku pogrešal. Ko se je letalo dvignilo, je oddalo pozdrav, o katerem so dejali, da z njim počaste vse odlične tuje goste: letalo je letelo tik nad zemljo, nato pa se je nagnilo ter s konico enega krila posnelo travo, nato pa še z drugim krilom. Rusom se to morda zdi zabavno, ampak jaz sem bil prepričan, da je napočil konec mojega potovanja in da bo ameriški moskovski odposlanec vsak čas v večnosti, odkoder ne bo imel kaj poročati. Pozdravna akrobacija se konča s tem, da se letalo požene skoro navpično kvišku, potem pa napravi nekaj vratolomnih skokov po zraku. Stvar me je tako malo navdušila, da sem povedal svojim ruskim spremljevalcem, da rajši vidim, da me ne bi več smatrali za takega odličnjaka, da bi me morali tako pozdravljati.

Razdaljo med Arhangelskom in Moskvo, ki znaša šest sto milj v zračni črti, smo preleteli v štirih urah. Letalo je letelo dovolj nizko, da smo si lahko ogledali pokrajino pod seboj, ki jo mora Hitler podjarmiti, preden bo mogel misliti na zavzetje ruske prestolice. Več kot dve sto milj proti jugu nismo videli nič drugega kot en sam zaraščen gozd, ki mu tudi proti vzhodu in zapadu ni bilo videti kraja. Nobena armada tankov ne bi mogla prodreti skozi te pragozde. Letalci bi jo lahko bombardirali mesece in mesece in nič ne dosegli. Obiti te gozdove, bi pa pomenilo ogromne ovinke, pri čemer bi bil napadalec neprestano preganjan

od edinih čet, ki poznajo ta teren—namreč od Rusov.

Nenadoma pa je tega gozdnega morja zmanjkalo in leteli smo nad kolektivnimi kmetijami—tri tisoč ali več akrov vsaka—sredi katerih se dvigajo majhne vasi. Nato smo uzrli Volgo, ki je mrgolela vlačilnih ladij. Pod nami so se pojavila tovarniška mesta ter nas pozdravljala z dimom in plameni iz svojih tovarniških dimnikov. Mesta so postajala večja in večja. Naposled smo uzrli ogromno Moskvo, ki je zelo podobna Londonu. Tudi Moskvo so bili obiskali nemški letalci, ampak škoda niti od daleč ni dosegala one, ki jo je povzročila Luftwaffe v Londonu. Tudi moskovsko ogromno letališče je kazalo znake, da je bilo zadeto od nemških bomb, vendar je šlo vse v popolnem redu. Tako sem bil navsezadnje v Moskvi. Bil sem zelo utrujen in potreben počitka.

* * *

V Rusiji sem stisnil toliko rok kakor nikdar poprej. Včasih se mi je zdelo, kakor bi bil politični kandidat doma v Ameriki. Vendar dece mi ni bilo treba poljubovati. V Arhangeljsku sem segel v roke vsem članom sprejemnega odbora, vsem gostom pri večerji in vsem strežnicam. To se je ponovilo, ko sem se poslovil od njih. Vendar se ne pritožujem. Nikdar namreč nisem srečal bolj prijaznih, gostoljubnih in iskrenih ljudi kot tam.

V Moskvi se je ta zgodba ponovila. Treba se je bilo rokovati s trumo predstavnikov raznih poslaništev, državnih uradov in tako dalje. Tudi OGPU je bila reprezentirana. OGPU je sploh povsod—in presneto zmožni to ti dečki! Fotografov tudi ni manjkalo, zlasti filmskih fotografov. Reporterjev nisem opazil. Pozneje, preden me je ameriški poslanik v Moskvi Laurence A. Steinhardt spodil v posteljo, sem govoril z ameriškimi reporterji, med katerimi je bilo nekaj mojih starih znancev. Ampak povedati jim nisem mogel nič posebnega in oni so vedeli, da ne morem. Tega so bili že vajeni. Eden izmed njih je dejal:

“Za božjo voljo, Harry, bodi človek in povej nam, kaj se godi po svetu! Tu ne zvemo nič. Kaj vruga se dogaja v Washingtonu in Londonu? Kako se sučejo stvari po svetu?”

Povedali so mi svojo zgodbo—o visokih življenskih stroških, da ne morejo do nobenih novic in kako čakajo in čakajo, da bi zvedeli

kaj več, kakor je mogoče razbrati iz vladne propagande in uradnih vojnih poročil. Mislim, da so mi verjeli, da nisem vedel več nego to, da me je predsednik poslal v Moskvo. Kaj me čaka pri Stalinu, še nisem vedel. Stalina sem videl še tisti večer, obenem z Molotovom in Steinhardtom. Naslednji večer sva se imela sestati sama.

Pozdravnih ceremonij meni na čast so se udeležili tudi Nemci, ampak z njimi se nisem rokoval. Poslali so bombnike. Kadar Moskva, ali katerokoli drugo rusko mesto potemni, tedaj v resnici potemni. Kdor prekrši predpise, ki se tičejo potemnitve v slučaju zračnih napadov, pride prav hitro po bližnjici v zapor. To je ena izmed razlik med življenjem pod demokracijo ali diktaturo. Vrh tega morate v Moskvo tekom zračnega napada takoj v zaklonišče—ali pa! In tam morate ostati, dokler vam policija ne dovoli oditi ven.

Jaz sem prebil nemški zračni napad v zaklonišču pod poslopjem ameriškega poslaništva. Navzoči so se pogovarjali o nekem detektivskem romanu, ki je pred kratkim izšel v Ameriki. Jaz sem se pa zabaval s tem, da sem primerjal grmenje moskovske protiletalske obrambe z grmenjem londonske obrambe. Zaključil sem, da je druga v primeri s prvo skoro igrača. Grmenje in treskanje protiletalskih topov in izstrelkov je tolikšno, da se vse trese. Tudi če bi vas pustili stati na strehi in opazovati ta boj, bi tega ne storili več kot enkrat, kajti toča šrapnelskih izstrelkov, ki pada na zemljo, bi vas ubila.

Problem evakuacije otrok je Moskvi tuj, kajti otroke, bolnike in stare ljudi so že spravili iz mesta. V Moskvi ima vsak moški in vsaka ženska svojo določeno nalogo. Vsi opravljajo svoje delo brez godrnjanja. V Londonu je nekoliko drugače. Mislim, da bi bilo tudi v New Yorku nekoliko drugače. Ampak v Moskvi spregovori Stalin in kar on reče, je v Rusiji zakon. Jaz nisem nikdar sanjal, da je mogoča taka koncentracija energije, kakršno sem videl v Moskvi.

* * *

Stalin najrajši sprejema tujce v Molotovem uradu. V svojih prostorih sprejema le redkokdaj. Ampak mene je doletela ta čast—kot osebnega odposlanca predsednika Roosevelta. Njegov urad je prostoren—toda nič takega ka-

kor je velika plesna dvorana, ki jo imenuje Mussolini svoj urad. Najbrž je pravcata luknja v primeri s Hitlerjevim uradom. Stalinova pisarna meri približno 50 čevljev v dolžnino in 30 v širino. Oprema je prav tako preprosta kakor on sam. V pisarni sta samo dve sliki—Leninova in Stalinova.

Najin sestanek je bil določen ob šestih zvečer. In vzlic nepretrganim vrstam tovornih vozil, ki vozijo skozi mesto na fronto ali s fronte, sem bil tam točno ob šestih. Za to je poskrbela OGPU. Pred nami in za nami se je peljala OGPU.

Stalina je težko opisati. Prijazen—skoroda ljubezniv—in vendar trd kot ime, ki si ga je bil izbral: Stalin—Jeklo. Ko sem vstopil, se mi je jedva vidno priklonil. Nato mi je ponudil cigareto, in vzel eno mojih. Stalin je strasten kadilec, kar je morda vzrok, da je njegov glas nekoliko hripav. Rad se smeje, toda njegov smeh je odsekan, nekoliko sardoničen. Malenkostnega govoričenja ne pozna. Njegov humor je oster, pronicajoč. Stalin ne govori angleško, ampak ko me je obsipal z naglimi vprašanji, je popolnoma ignoriral tolmača ter me gledal naravnost v oči, kakor bi jaz razumel njegovo sleherno besedo.

Svojih besed ni niti enkrat ponovil. Govoril je kakor je vedel, da njegove čete streljajo—naravnost in ostro. Najprej me je nagovoril z nekaj ruskimi pozdravnimi besedami. Potem mi je segel v roko, hitro, krepko, vljudno. Nato topel nasmehljaj. Nobene nepotrebne besede, kretnje, manerizma. Zdelo se je, kakor bi imel pred seboj perfektno ko-ordiniran stroj—inteligenten stroj. Josef Stalin je vedel, kaj hoče, kaj hoče Rusija in si je nedvomno predstavljal, da ve to tudi gost. Govorila sva skoro štiri ure. Njegova vprašanja so bila kratka, direktna, jasna. Odgovore je imel pripravljene, kakor bi se jih bil naučil pred leti.

Njegov telefon je ves čas samo enkrat zazvonil. Stalin se je oprostil, češ, da je naročil, da se pripravi večerja ob 12:30 ponoči. Drugače sva govorila ves čas nemotena.

Njegova govorica je bila gladka, umerjena. Le ko je omenil Hitlerjevo ime, je postal njegov glas mrzel kot njegove oči in iz njega je zvenelo silno osebno sovraštvo—neizprosno, smrtno sovraštvo do nemškega fuehrerja. Nje-

gove ogromne roke so se napol skrčile. Mislim, da si ni Stalin ničesar bolj želel, kakor da bi imel Hitlerja na mojem mestu. Nemčija bi potem potrebovala novega kanclerja. Sicer je pa bil Stalin umerjen, ljubezniv, izšolan diplomat vseskozi. Če je vedno tak, kakršen je bil v mojem slučaju, tedaj nikdar ne spregovori nepotrebne besede. Če hoče omiliti nenadno vprašanje ali odgovor, stori to z naglim, preračunanim nasmeškom—z nasmeškom, ki je lahko mrzel toda prijazen, resen toda topel. Uslug ne pričakuje. Dvomi so mu menda tuji. O zmagi nad Nemčijo ne dvomi in pričakuje, da tudi vi ne dvomite.

Dva ali trikrat sem mu zastavil vprašanja, na katera ni takoj našel odgovora, ki bi ga zadovoljil. Tedaj je pritisnil na električni gumb na pisalni mizi in hip pozneje se je pojavil eden njegovih tajnikov. Stalin je ponovil vprašanje. In že je bil tu odgovor. Nato je tajnik izginil.

V Ameriki ali Londonu bi vzela misija, kakršna je bila moja, mnogo časa; vršile bi se konference in pogajanja. S Stalinom sva se zgolj pogovorila. Vsega skupaj so trajali najini pogovori šest ur. Potem se nisva imela več o čem pogovarjati. Moja naloga je bila končana.

Razume se, da ne morem povedati vsega, kar mi je zaupal Stalin. Toda on ne potrebuje naše armade in mornarice. Rusija bo izvojevala svojo vojno sama. To mi je dal nedvoumno razumeti. Ruske človeške rezerve so ogromne in narava je zavarovala Moskvo tako, da je skoroda nezavzemljiva po suhem ali po vodi. Toda Stalin hoče tankov, bojnih letal, velikih topov, protiletalskih topov, protitankovskih topov, municije in ameriškega letalskega gasolina. Stalin je vprašal tudi za ogromne količine bodeče žice.

“Mi Rusi bomo dobili to vojno,” je dejal Stalin, naslonjen naprej in z rokami na svoji pisalni mizi. “Bojna črta bo ostala zapadno od Moskve. Rusija se ne bo razsula. Rusija je ogromna. Nepremagljiva. Rusija se bori—za Rusijo. Rusija se ne bo dala več zaslužjiti. Ne-koč smo zaupali temu človeku—”

Spet Hitler! Upam, da me ne bo nikdar nihče tako sovražil, kakor sovraži Stalin Hitlerja. Ko je omenil obsovaženo ime, se je zdelo, kakor bi njegova velika postava postala

še večja. Zdelo se je, da so njegove roke tipale za nečim . . .

Potem se je bilo treba posloviti. Stalin mi je segel v roko, mi rekel zbogom. Samo enkrat. Obenem se mi je prijazno nasmehljajal. Morda se mi je samo dozdevalo, da je bil ta

njegov nasmehljaj prijaznejši in toplejši kot poprej. Ali pa je bil prijaznejši, ker mi je obenem naročil pozdrave za predsednika Roosevelta.

Moja misija je bila končana.

Priredil X. Y.

Zakonski patron

Tirolska pripovedka

Spisal Carl Wolf — prevedel Joseph Jauch

KAKOR je sveti Martin patron jezdecev, sv. Leonard patron konj in drugih kopitarjev, sv. Cecilija priprošnjica godbenikov in sv. Florijan nebeški načelnik gasilcev, tako je sv. Anton priprošnjik onih, ki so kaj izgubili.

Kadar kmetica izgubi svoj naprstnik, vzdihne: "O ljubi sveti Anton, pomagaj mi najti ta presneti naprstnik." Kadar stara Ahndl kam založi svoja očala, ko se ji najbolj hoče, čitati zgodbo o mladeničih v plavžu—"tako me pogreje pozimi," pravi—, takole mrmra: "Pojdi no, sv. Anton in ne draži me! Vse življenje sva dobro shajala; poišči mi očala." In če Seppelnu zdrkne krajcar v kakšno razpoko, takoj poklekne in moli k sv. Antonu, da bi mu ga pomagal iskati; in tako dalje.

V nasprotju z običaji, ni bilo v vasi že tri leta nobene svatbe. Ne morda zato, da bi bili fantje opustili vasovanje pod okni dekliških kamric ali da ne bi več spremljali deklet na ples in potem po stranskih poteh domov. Tudi so v poletnem času kot vedno zahajali na obisk v planinske kočje, postavali ob vrtnih ograjah in ogovarjali dekleta, ko so okopavale in plele cvetlične gredice ali nosile vodo za beljenje domačega platna. Ampak svatbe vzlic temu ni bilo nobene, a brez svatbe, so si mislila dekleta, je vse govoričenje o ljubezni gola potegavščina.

Kako je prišlo do tega in kdo si je to izmislil, ni nihče vedel. Toda neke nedelje popoldne po rožnem vencu se je zbrala doli v dolini, pri z bezgovjem obraščenem bajerju skupina vaških deklet. Tako je bila tu krčmarjeva Franci, Buchner-bauerjeva Lizel in Nanni

soseda Eggerja, potem štacunarjeva Leni pa čevljarjeva Rozi, Weberjeva Lojzi in tri sestre, hčere vaškega župana Korber-bauerja.

In še vedno se prikaže iz grmovja to ali ono deklet, sede na ograjo, kak kamen ali pa pogrne predpasnik po tleh in sede nanj. Dekleta so zelo živahna in zgovorna in smeja ne manjka, kajti vse se zavedajo, da se mora danes zgoditi nekaj pomembnega, čeprav si ni nobena na jasnem o vzroku nenavadnega sestanka. Se reče, v cerkvi je bilo že precej ugibanja in iz rok v roko je romal listič, na katerem je bilo zapisano: "Danes se odstavi sv. Antona."

Kaj naj to pomeni, so si dekleta lahko mislila. Saj je bil sv. Anton priprošnjik ljudi, ki so kaj izgubili in na skrivaj se ga je klicalo na pomoč tudi tedaj, kadar je katera izgubila svoje srce. V takem slučaju je prizadeto deklet še pred zoro odromalo tja gori k gozdni kapeli pod tremi jelkami, posvečeni sv. Antonu in tam molila iz najgloblje globine srca: "Glej, sveti Anton, svoje srce sem izgubila. Kajne, da boš tako dober in pomagal, da ga najde Hans in da bo tako nepošten najditelj, da go bo obdržal, to moje srce?"

Ampak kot že povedano, je sv. Anton že nekaj let zanemarjal svojo dolžnost kot zakonski patron. Sicer se je slej ko prej zgodilo, da so se srca izgubila in tudi našlo se jih je, kajti često se je šušljalo o vasovalcih pod dekliški okni in nekaterokrat je izginil rdeč nagelj z dekliškega modrea ter se znašel za fantovim klobukom; in fantje so radi sloneli na vrtnih ograjah in begali brhke plevice ali delali de-

kletom družino pri preji, ampak svatbe pa ni in ni hotelo biti nobene.

“Tako ne more in ne sme več iti naprej!” se zdaj pri bajerju togoti krčmarjeva Franci. “Svetemu Antonu se je moralo nekaj zameriti, pa nas pušča popolnoma vnemar.”

“A me si nimamo ničesar očitati,” poseže vmes štacunarjeva Leni. “Vprašam vas, kdo neki je naročil, da se je kapelico na novo okrasilo s cvetjem? Jaz in Weberjeva Lojzi sva to storili in stalo naju je dva goldinarja in pet in petdeset krajcarjev!”

“In niti pomagalo ni!” se vtakne vmes čevljarjeva Rozi. “Leni ni dobila Halthoferjevega Hansa, Lojzin Kristl se pa že eno leto smoli okrog sajaste oglarjeve punce...”

“Beži, ti strupena kača!” jo jezno nahruli prizadeta Leni. “Tudi ti si mislila, da se bo novi šolski pomočnik zagledal vate, pa si se uredala. Seve, z obrazom kakor cimbara, kakršen je tvoj—”

“Drži jezik za zobmi!” se razburi Rozi. “Sama svoj obraz poglej, ki spominja na skledo prismojene mlečne juhe!”

“Dobro ste začele!” opozori razkačeni dekleti predsednica zborovanja. “To je vljudnost! Toda me smo se sestale tu zaradi resne zadeve, ne zato, da bi si metale fante pod nos. Torej poslušajte! Tale zadeva s sv. Antonom je postala neznosna in treba bo nekaj ukreniti. Izvolimo si novega patrona!”

Večina navzočih živahno odobrava predlog; izjemo delata le dve dekleti, Buchnerjeva Lizika in njena prijateljica, živahna Nanni. Lizika, krotka in pobožna mladenka se je zgrozila, ko je zvedela, zakaj gre in njeno verno srce je vztrepetalo pred nameravanim korakom. Nanni, ki je z njo skupaj odraščala, ji je bila zelo vdana; zato je molčala, čeprav jo je srbel jeziček, kajti tudi ona že davno ni bila zadovoljna s sv. Antonom.

“Ampak dekleta,” se obrača Lizika na zborovalke in proseče sklepa roke, “to vendar ne gre, da bi odstavljale sv. Antona! Svetniki so nastavljeni od ljubega boga, ki vsakemu določi njegovo nalogo. Če se temu upirate, s tem žalite boga.”

To pa ni več gostilničarjevi Franci. “Nehaj že, bogomolka!” jo jezno zavrne. “Me bomo odstavile svetega Antona in izvolile na

njegovo mesto svetega Martina, pa mir bese-di!”

“Ta je pa lepa!” jo opozori Weberjeva Lojzi. “To me pa res sili na smeh. Sv. Martin je bil vendar vojak! Ta bi nam lepo zagodel.”

“Seveda,” jo strupeno zavrne Franci, ki predseduje zborovanju, “ti si proti njemu, ker te je tvoj korporal pustil na cedilu... Ampak jaz vztrajam pri sv. Martinu.”

“A jaz predlagam sv. Jurija,” oporeka Lojzi. “On je bil vitez pa konja ima, ki ga hitro ponese tja, kjer je njegova pomoč potrebna.”

Zmagala je Lojzi, čeprav se je Franci ogorčeno borila za svojo izbiro in zabičevala dekletom: “Le ne previsoko, dekličiči, to bo škodovalo. Sv. Martin je bil res vojak, toda sv. Jurij je bil vitez in spada med gospodo. Navsezadnje pa ima tudi sv. Martin konja.” Ampak pomagalo ni nič. Dekleta so se bila zaljubila v bleščečega viteza Jurija in ena Korberjevih deklet se je z rdečico na obrazu obregnila ob sv. Martina, rekoč:

“Saj sv. Martin niti celega plašča nima, ker je podaril polovico nagemu beraču! A sv. Jurij se sveti v glavnem oltarju ko sonce!”

Nakar se je Franci razjezila ter kriknila: “Le pričakujte čudežev, ve neumne gosi!” ter rdeča od jeze izginila v grmovje. Revo je strašno jezilo, ker ni mogla zmagati s svojim priporočilom, kajti prepričana je bila, da bi imela potem prednost pri novem zakonskem patronu.

Tudi Buchnerjeva Lizika in Nanni sta zapustili prostor zborovanja. “Nikdar več se ne maram udeležiti takih pregrešnih sestankov,” je zatrjevala Lizika svoji prijateljici. “Odstaviti sv. Antona in izvoliti na njegovo mesto viteza v bleščečem oklepu je velik greh. Za nas kmečke ljudi je dober sv. Anton v svoji meniški kuti.”

Nato je pregovorila prijateljico, da sta se še tisto popoldne podali k kapelici pod tremi jelkami, kakor na očiščenju. Spotoma sta žrebali, katera naj prva zaupa svojo prošnjo sv. Antonu, kajti star običaj je veleval, da sme stopiti predenj ob istem času samo ena prosilka.

Dekleti seveda nista slutili, da sta njuni srca bili za istega fanta, namreč za krčmarjevega Hansa, Francinega edinega brata. To tajno sta obe tako verno skrivali, da niti fant

ni vedel, da mu je treba samo potrskati na Nannino okno, pa se bo odprlo, dasi ga je dekle že dalj časa bodlo v oči. In zdaj naj bi sv. Anton stvar tako uredil, da bi bilo prav.

Lizika je bila prva na vrsti. Dekle je povešenih oči stopilo pred oltarček v kapeli ter nagovorilo svetnika:

“Moj ljubi sveti Anton, ne huduj se na dekleta, ker so te odstavila. Ti že veš, zakaj zadnje čase ne skuješ nobene poroke; morda ti je to naročil sam ljubi bog, da bi nas kaznoval, ker smo premalo pobožne. Jaz dam sv. Martinu in sv. Juriju vso čast, ampak za izgubljene stvari si ti pravi patron. Saj si mi komaj zadnji teden pomagal najti škarjice v senu. Zato držim le nate, sv. Anton in upam, da bom za to zaupanje nagradena. Vi svetniki v nebesih tako ali tako vse veste, zato se mi ni treba sramovati, da odkrito in naravnost govorim. Srce sem izgubila, sv. Anton in zdaj te prav lepo prosim, da mi pomagaš, da bi ga Hans našel. Ampak nazaj ga mi ne sme dati, temveč naj ga obdrži za vse življenje. Jaz mu bom to poplačala z ljubeznijo, zvestobo in vdanostjo. In ker vidim, sv. Anton, da si že ves ogoljen in obdrgnjen, se zaobljubim, da te bom dala na novo prebarvati, če pripraviš Hansa do tega, da obdrži moje srce. Ves se boš svetil. Lepo rujavo kuto dobiš, rdeča ličeca, sinje oči in svetniška glorijska bo na novo pozlačena.”

Tako je dekle dolgo vneto molilo k svetniku, čigar kip, stoječ med dvema vazama z umetnimi cveticami je bil res že hudo prizadet od neusmiljenega zobu časa.

Nanni je medtem sedela na klopici pred kapelo in zrla v dolino. Tudi ona je mislila na Hansa ter bila pripravljena, obrniti se na sv. Antona z gorečo prošnjo, da bi ji ga pomagal pridobiti. V tem pa je nenadoma začutila na očeh dvoje krepkih moških dlani in šepetajoč glas ji je zastavil običajno fantovsko vprašanje:

“Deklica, roke ti polagam na oči.

Resnično rad vedel bi,

li pravo ime ugaješ.

Potem poljub dobiš.”

Dekletove misli so bile pri predmetu njene ljubezni, zato je nehote vzkliknilo: “Krčmarjev Hans je!”

Fant, ki je bil na skrivaj prisostvoval de-

kliškemu zborovanju pri bajerju in potem šel za Liziko in Nanno k kapelici sv. Antona, je smeje se poljubil brhko dekle na njena sveža usta. Končno se mu je izpolnila vroča želja, stisniti to lepo dekle v svojem objemu.

“Glej Nanni,” je govoril dekletu, “jaz te imam tako rad, tako te ljubim, da bi ovene kot drevo v gozdu, ko ga napade lubadar, če bi ne dobil tebe.”

“In jaz imam teba rada,” je koprneče vzdihnila v njegovem objemu Nanni ter mu ovila roke okrog vratu; “tako rada, da se tega z besedami povedati ne da.”

Topel poljub je zapečatil njuno ljubezensko izpoved.

Slučaj je hotel, da je Lizika opravila svojo molitev in stopila na prag kapele baš o pravem času, da je bila priča temu prizoru. Revica toliko da ni omedlela od bridkosti in razočaranja. Vsa skrušena se je vrnila v kapelico, se zgrudila na kolena pred oltarčkom ter bridko zaihtela:

“O sveti Anton, kaj si napravil! Ali je to plačilo za moje veliko zaupanje vate? Ah, sveti Anton, kaj si mi storil!”

Hans in Nanna pa sta se tisti čas, držeč se čez pas spuščala po gozdni stezi navzdol ter se zaljubljeno pogledovala.

Poboljšani letalec. Chas. A. Lindbergh, ki se je pred dobrim desetletjem proslavil z znanim solo-poletom preko Atlantika, pozneje si pa zaslužil klaverni sloves najbolj piškavga stratega in vojaškega izvedenca pod soncem (Ruska letalska sila ni zanič, je dejal; Nemci jo bodo pohrustali mimo grede!) se je nekaj tednov po japonskem napadu na Pearl Harbor ponudil na razpolago zvezni letalski sili. Upajmo, da bo imel priliko, pokazati, da zna prav tako dobro obračunavati s sovražniki Amerike v zraku, kakor je do nedavnega nespametno napeljeval vodo na njihove mline.

Aforizem. V življenju je mnogo stvari, katerih nikdar ne imenujemo s pravim imenom, ker se bojimo, da bi to pomenilo toliko kot samomor. Resnica namreč še vedno v oči bode in kdor se jo drzne govoriti, se izpostavlja nevarnosti izobčenja, kar si pa le redkokdo upa tvegati.

Ruski letalski poveljnik

V ČASU najbolj poostrene čehoslovaške krize, ko je bilo vprašanje miru in vojne na tehtnici, je neki strokovnjak povedal možem v Londonu in Parizu, da je rusko letalstvo brez vrednosti in da niti združene zračne sile Rusije, Anglije in Francije ne bi bile kos nemški Luftwaffe. Ta izjava je mogočno vplivala na tedanje vodilne državnike in kar je predlagal Litvinov, ki je na vso moč zagovarjal enoten nastop proti nacizmu, je bilo kakor pleve v vetru. Tudi protest najboljših ruskih letalcev, ki so imenovali strokovnjakovo izjavo laž, ni nič zalegel. Posledice so še v živem spominu. V Monakovem so sklenili "mir," s katerim se je v resnici pričela prava svetovna vojna.

V ta veliki dirindaj je bila potegnjena tudi sovjetska Rusija in naposled so naciji dobili priliko, seznaniti se z "ničvredno" rusko letalsko silo.

Nobenega dvoma ni, da si je rajh ustvaril velikansko armado v zraku, za katero so nemški civilni želonci dolga leta drago plačevali. Tudi se ne more oporekati dejstvu, da sta Anglija in Francija silno zaostali, kljub temu, da jima ni mogla biti nemška produkcija docela neznana. Male dežele so pri tem seveda komaj prišle v poštev. Toda to ne opravičuje monakovske kapitulacije, kajti situacija je bila takrat vse drugačna kot potem, ko je svastika zavihrala nad Hradčani. Čehoslovaška je bila takrat največja skala na poti nacijskega prodiranja; Goeringa in Hauschoferja in njunega hlapca Hitlerja niso skrbeli krkonoški Nemci, ampak češka vojna geografija, njena strateška lega, njena industrija in njena, četudi razmeroma majhna, toda izborna armada. V Londonu in Parizu pa so bili tako slepi, da niso razumeli, kakšno ogromno obrambno vrednost so izročili rajhu—zastonj.

Kmalu potem, ko je Chamberlain potolažil Angleže in Evropo, da je mir zavarovan—vsaj za naš čas—je izbruhnila vojna. Poljska ne bi bila tako hitro pomandrana, kljub hrabremu odporu vojske, če ne bi bile bombe iz zraka pustošile po vseh krajih dežele. Na Norveškem je nemško letalstvo igralo veliko vlogo; na

Nizozemskem je skoraj odločilo, dasi Nemci ne bi bili imeli tako lahke igre brez pete kolone. V Belgiji in Franciji so nemška letala največ doprinesla do zmede, ki je tako silno ovirala gibanje obrambnih čet, da je nacijski blisek uspeval. V Angliji so nemška letala storila ogromno škodo, večjo med civilnim prebivalstvom kot nad vojaškimi objekti.

Polagoma je na ta način nastala legenda o čudovitosti nemške zračne sile in pesimisti so začeli verjeti, da je z njo nacizem nepremagljiv in vsled tega vsak odpor zaman. Prva je razkrinkala to laž Anglija, ki je po Dunkerku presenetila svet s skoraj neverjetnim nadaljevanjem odpora. Pokazalo se je, da zračna sila lahko mnogo škoduje in je za obrambo prav tako potrebna kakor za napad, da pa vendar v vojni ni odločilna moč.

Druga, ki je razdejala pravljico o nemški nepremagljivosti, je bila Rusija. Ob njenem odporu se je predvsem skrhal "blic," ki naj bi bil po nacijskih računih zlomil rusko obrambo najprej v šestih tednih, potem, s popravljeno matematiko v treh mesecih, naposled pa vsaj pred začetkom zime. Zgodilo se je nekaj vsaj deloma podobnega temu, kar je leta 1812 doživel Napoleon. Nemci so prodirali, Rusi so se umikali, toda niso bežali. Kmalu je nemško vrhovno poveljstvo začelo govoriti o "besnem" odporu rdeče armade. Nacijem so morali priti na pomoč vojaki iz vseh osišču "prostovoljno" podrejenih držav, da so nadomeščali venomer naraščajoče nemške izgube. Včasih je na tej ali oni fronti ruski položaj bil videti kritičen in—v nasprotju z nacijsko propagando—v Moskvi nikdar niso tajili nevarnosti; značilno je, da v takih momentih nikdar ni trpela moralna rdeče armade. Nemško vrhovno poveljstvo je neštetokrat napovedalo popolno uničenje te ali one ruske armade, toda taktika obkroževanja, s katero so Nemci na zapadnih frontah imeli mnogo sreče, se je v Rusiji vselej izjalovila in pokazalo se je, da imajo tudi sovjeti stratege, ki razumejo svoj posel; tako so bili Nemci ustavljeni pred kavkaškimi durmi, pred Moskvo, pred Leningradom in kmalu nato so se začeli umikati, nekaj, česar njihove trume

dotlej niso poznale. Pri tem je prišla do veljave tudi tista četa, o kateri so vojaški izvedenci že mislili, da je prišla v moderni vojni ob vso veljavo, namreč konjenica, ki pač nič ne bi opravila v napadu proti tankom, ki pa očitno silno nagaja umikajočim se vrstam in jim ne dovoli, da bi obnovile red.

To nikakor ne pomeni, da je ruska armada zaostala s svojo opremo. Brez modernih bojnih sredstev bi bila vsa hrabrost njenih vojakov zaman. Njeno topništvo je vsekakor odlično, njeni tanki se kosajo z nemškimi in kar se tiče njenega letalstva, se zdi, da se je ameriški "veščak," ki mu je odrekel vsakdo vrednost, temeljito motil. Vsi angleški in ameriški opazovalci naglašajo vzorno koordinacijo vseh prizadetih delov na tleh in v zraku in najboljši dokaz, da doprinaša letalstvo svoj delež je v tem, da so doslej morali naciji rabiti na vzhodni fronti dve tretjini svojih bombnikov in napadalnih letal. Tudi dejstvo, da sta Leningrad in Moskva razmeroma malo trpeli od zračnih napadov kaže, da mora rusko letalstvo biti na svojem mestu.

Imena nekaterih ruskih letalcev so dobro znana tudi v tej deželi. Manj pa je znan poveljnik letalske sile in v časopisih boste komaj našli njegovo ime. Naciji ga poznajo in kadar slišijo njegovo ime, se zvišajo od jeze in boli, kajti mož, ki jim je prizadel toliko hudega, ni niti "arijec," temveč—horribile dictu—žid. Rus je le v tem smislu, da je bila Litva v času, ko je bil Šmuškijevič rojen, ob začetku stoletja, del carske Rusije. Njegov oče je bil reven krojač in oboje: revščina in židovstvo sta mlademu Jakovu onemogočila vsako višjo izobrazbo. V resnici je vsa njegova šola bila "heder," hebrejska šola, v kateri se otroci uče čitati in prevajati židovščino in malo računstva. Carizem sploh ni bil naklonjen izobrazbi, židom pa je bilo pohajanje šol še posebno otežčano.

Fant je torej začel svojo karijero kot pekovski pomočnik, kar v tistih časih, ko ni bilo v Rusiji govora o kakršnih koli socialnih reformah ni bilo lahko delo. Tega se ni ustrašil, kajti bil je močan in visoke rasti. Toda življenje v malem mestecu ga je dolgočasilo in kmalu se je podal na pot, da "vidi kaj sveta." V Vologdi se je ustavil in postal "fakin," nosač v luki. Že takrat se je znal s svojim prijaznim in priljudnim vedenjem prikupiti tovarišem;

priprostega ruskega ljudstva niso verske razlike nič motile in znane črnosotnijske pogrome je organizirala le policija s pomočjo barab, kakršne je najti povsod.

Ko je bila prva svetovna vojna končana, se je Jakov vrnil v Litvo. Toda kljub temu, da je dežela tedaj postala neodvisna, ni doma našel zadovoljstva. Zdelo se mu je, da tam ni življenja. Kmalu se je poslovil od svojih staršev in se vrnil v Vologdo. Tam je bilo marsikaj drugače kot v času njegovega prvega bivanja. Svetovna vojna je bila pač končana, toda ruski revoluciji je sledila civilna vojna. Šmuškijevič se je priglasil in je bil sprejet v rdečo armado. Začel je kot navaden vojak, toda kmalu je pokazal toliko sposobnosti, da je hitro napredoval in postal "politruk" pri stotniji, to se pravi, komisar, ki je moral soppodpisati vsak poveljnikov ukaz, da je bil veljaven. V raznih bojih z belimi četami se je odlikoval in ko je bila civilna vojna končana z rdečo zmago, je ostal v armadi kot komisar pri 35. polku, ki je čistil ruske gozdove, po katerih so se skrivale tolpe banditov, napadale mala mesta, ropale, posiljevale in morile.

Leto pozneje je bil premeščen k letalstvu. Ne kot letalec; njegova naloga je bila politična. Potoval je po deželi in vzbujal zanimanje prebivalstva za letalstvo. Obenem je poučeval pilote o političnih načelih novega režima. Sam pa ni znal letati in ni imel pojma, kako je letalo sestavljeno. Kmalu se mu je zazdelo, da je to absurdno; če naj agitira za letalstvo, je treba, da razume vse, kar se tiče stroke. Vrhu tega je imela stvar zanj veliko privlačnost. Začel je torej študirati predmet na svoj način. Opazoval je mehanike, kadar so sestavljali ali popravljali letala. Zahajal je v delavnice in na letališča, se družil s piloti in gledal, kaj delajo pri kontrolnih napravah, kako se dvigajo, kako pristajajo. Goltal je vse knjige o letalstvu, ki jih je mogel doseči. Ko si je na ta način pridobil precej podlage, je iskal pojasnila pri tovariših. S tem ni imel nobenih težav, kajti tudi njim se je njegov priprosti in odkriti značaj prikupil. Njegovo znanje na polju letal in letalstva je izredno hitro napredovalo in njegovi predpostavljeni so opazili to. Postal je pilot in leta 1931 je bil že poveljnik letalske skupine.

Ne dolgo po tem imenovanju je srečal

obrambnega komisarja Vorošilova. Šmuškijevič je bil tedaj trideset let star, zdelo bi se, malo prestar za šolo. Toda Vorošilov mu je svetoval, naj se vpiše v tečaj za sistematično letalstvo in si poleg tega pridobi znanje ruske slovnice. Poslušal ga je, le da je poleg teh predmetov študiral tudi zgodovino, rusko literaturo, matematiko in vojno strategijo. To je bil normalno dveleten tečaj, on pa ga je dovršil v šestih tednih z odliko.

Poslej je bilo njegovo napredovanje rapidno. Imenovan je bil za letalskega poveljnika v Beli Rusiji. Leta 1933 je bil povabljen v Moskvo, kjer je vodil prvomajsko paradu. Nato je bil poslan na Dajlni vzhod, da reorganizira ondotno letalstvo. Ko se je vrnil, je bil poklican k Stalinu, da poroča o svoji misiji in predloži načrt za obrambo Daljnega vzhoda, ki utegne prav sedaj postati važen.

V času španske civilne vojne je vodil ruske letalce v Španiji na strani lojalistov. Medtem so Japonci vprizorili znane obmejne "incidente"; Šmuškijevič je bil poslan tja kot načelnik ondotnega letalstva in je kmalu naredil konec japonskim napadom. Ko se je vrnil, je dobil Leninov red.

Na aktivno delo je bil zopet poklican v času finske vojne. Dober del svojih ukazov je tam dajal iz bolnišnice, kamor ga je vrgla resna rana na nogi.

Ko so naciji napadli Rusijo, je bil Šmuškijevič poveljnik vse ruske letalske sile. Nemci,

kot pravi znani vojni poročevalec Ben Irwin, so bili presenečeni nad nepričakovanimi uspehi tega letalstva in so vpraševali, čemu se morejo pripisati številne zmage ruskih pilotov. Zunanji opazovalci so se čudili brezprimernemu Šmuškijevičevemu znanju strategije in koordinacije. Ključ do te skrivnosti, pravi Irwin, je v temeljitem znanju vseh podrobnosti stroke in v njegovi magnetični osebnosti. Šmuškijevič je rojen voditelj; on ima vse tiste tople človeške lastnosti značaja, s katerimi se general prikupi svoji armadi. S svojimi piloti se druží kot tovariš, igra z njimi biljard, poje in pleše z njimi in iskreno skrbi za njih blaginjo. Pravi genij ima za podrobnosti, a kadar izdeluje načrt za boj, ne more noben nemški general biti bolj temeljit. Pri vsem tem pa najde še časa za delo v parlamentu kot aktiven član.

Ko je Rusija zasedla Litvo, je Šmuškijevič šel tja, obiskat svoje starše. Objel je očeta, potem mater in vprašal: "Ali ste vsa ta leta kdaj mislili name?" Oče je odgovoril s kislim smehljajem: "Zasledovali smo tvojo karijero korak za korakom in z bolečinami. Vselej, kadar je bilo tvoje ime v sovjetskem časopisju, me je poklicala litvinska policija in me mučila po cele ure." Mati je bila zaposlena pri ognjišču. "Saj moraš biti lačen, Jakov," je dejala. In kot prava mati mu je pripravila kosilo po stari navadi kot da ni eden izmed najvažnejših mož v Rusiji. On pa se je vedel le kot sin—kot da ni poveljnik vsega ruskega letalstva, ki uči nacije, kaj so preglavice.

Prevara v Ukrajini

EDEN NAJVAŽNEJŠIH razlogov za nacijski napad na Rusijo je bilo ukrajinsko žito in ukrajinska industrija. Nemci so sicer plenili povesod, kamor so prišli, kolikor so le mogli in blagobit domačega prebivalstva jim je pri tem bila zadnja briga. Toda vse ropanje ni toliko zaleglo, da bi ostala nemška armada opremljena z vsemi potrebščinami in da bi se ljudstvo v Nemčiji obvarovalo pomanjkanja. Reš je, da so sem pa tja v Nemčiji napočili "dobri" časi, vsaj v primeri s tem, čemur so se civilisti v dobi "erzacev" morali privaditi. Pohod v Avstrijo in zavravni vlom v Čehoslo-

vaško sta prinesla v Nemčijo denarja, nekaj surovin, precej poljedelskih pridelkov in sta ji dala lepo vrsto industrijskih podjetij na razpolago. Sabotaža, ki se, zlasti na Češkem še vedno nadaljuje, je sicer preprečila izpolnitev nekaterih nacijskih nad, toda tudi če bi bila produkcija ostala normalna, ne bi bila zadostovala za vse nemške potrebe, ki so naraščale kakor se je vojna zavlačila. Več kot dve leti so se tedaj tolovajstva nadaljevala in iz vseh podjarmljenih dejel so dolgi vlaki in nepregledne vrste tovornih avtov vozile plen proti rajhu. Ko se je vdal Pariz, je del Nem-

cev nekaj časa mislil, da so se odprla nebesa. V Berlin, v Stuttgart, v Bremen, Hamburg, München, v velika in mala nemška mesta, celo na deželo so prihajale svilene nogavice, kožuhovina, parfumi, jajca, maslo, kar koli so vojaki in častniki mogli pograbit in v nacilandu je mnogo ljudi mislilo, da ta vrelec nikdar ne more usahniti. Pa je usahnil, kajti ropanje se je vršilo brez preudarka in brez misli na jutrnji dan. Tudi nakradene surovine so se izčrpale in industrija vseh zaslužjenih dežel ni mogla zadovoljiti generalov, ki so neprenehoma zahtevali več opreme, več olja, več orožja, več vsega . . .

V enem svojih trapastih govorov je Hitler pred leti gobezdal, kaj bi pomenilo, če bi imel —on!—Ukrajino in Uralsko gorovje. Seveda ni bilo treba posebne modrosti za ocenitev velikanske vrednosti teh krajev. Tudi preden so Nemci ustanovili svoj "geopolitični" zavod, je bila Ukrajina znana kot žitnica Evrope in v Uralu so se kopale vsakovrstne rude, preden je hitlerček začel platno prodajati. Toda ko so naciji sklenili, pogaziti Rusijo, za kar so računali, da potrebujejo šest tednov, so vse te vrednosti dobile neskončno povečan pomen. Predvsem Ukrajina! Nemški želodci se bodo napolnili kakor da je v vsaki hiši svatba in to ne bo le praznovanje za par dni, temveč vprašanje prehrane bo trajno rešeno. Samo žita so naciji upali izpeljati iz Ukrajine vsaj osem sto milijonov bušljev, sladkorne pese dovolj, da bodo Nemci zopet spoznali razliko med sladkorjem in saharinom, pa krompirja, zelja, korenja—oh, du lieber Himmel! Ukrajina prideluje velike množine bombaža, lanu in knoplje. In vrhu tega se je od leta 1918 Ukrajina popolnoma preobrazila in postala resnična industrijska dežela. V dolini Doneca so leta 1918 pridelali pet milijonov ton litega železa, a leta 1940 deset milijonov ton. Na podlagi tega se je razvila ogromna jeklarska industrija. Krivoj Rog je središče železnega rudništva, ob Donecu so premogovniki modernizirani, Dnjeper daje industrijam in prebivalstvu električno silo. Ob Črnem morju so dragocene ladjedelnice, odtod pa je le en skok do Kavkaza in—olja. Mein Herz, was begehrt du noch mehr?

In kako so se izpolnile vse te krasne nade? Nacije je "fratalo," strašno jih je uka-

nilo. Urkajina je že taka in če bi se bili Nemci, ki silno radi paradirajo z zgodovino malo spomnili na leti 1917 in 1918, bi morda bili od začetka malo bolj previdni z Ukrajino. Seveda, to bi bilo preveč zahtevano od bahačev, zaljubljenih samih v sebe tako, da so zaslepljeni za vse nauke preteklosti in za vse navsvete razuma. Vse, kar je bilo, utone v "novem redu" in svet se sploh mora sukati kakor oni hočejo.

Vsa ta domišljavost pa vendar ne izbriše zgodovine, katero so največji modrijani prelistavali in študirali, da se iz nje kaj nauče. Zgodovina nemško-avstrijske okupacije Ukrajine v letih 1917-1918 po brest-litovskem miru še ni bila pisana; natančneje znani so le posamezni odlomki, a že ti so dovolj značilni, da bi jih vzel v poštev vsakdo, če hoče imeti resen popravek z Ukrajino. Nacijskim veljakom to ne bi bilo posebno težko, ker razpolagajo z berlinskimi in z avstrijskimi arhivi in bi v njih najbrže našli vse, kar bi potrebovali, razen če so tudi ti spisi tako popačeni kakor vse, kar pride iz nacijskih ust, ali izpod njihovega peresa.

Adolph B. Drucker, ki živi sedaj v Ameriki in piše za napredne revije, omenja to okupacijo v "Nation." On ima to epizodo v živem spominu, ker je bil v tistem času aktiven kot namestnik načelnika avstrijske gospodarske komisije v Ukrajini; to komisijo, sestavljeno iz članov raznih ministrstev je avstrijska vlada imenovala za regulacijo pričakovanega dovoza živil in surovin iz Ukrajine. Tedanje veliko pričakovanje se je zdelo opravičeno, ker je bil vojaški uspeh velik.

"Leta 1917, po izbruhu ruske revolucije in po zlomu caristične armade," pravi Drucker, "niso bile zemljiške osvojitve Nemčije in njenih pajdašev na vzhodu nič manjše od tega, kar drži Hitler sedaj v vzhodni Evropi. Nemške armade so stale pred Petrogradom in ne daleč od Moskve, Poljska in baltiški kraji pa so bili za nemškimi črtami; Ukrajina je bila "osvobojena" in mirno okupirana; Črno in Azovsko morje so bile nemške vode. Na vzhodnem jugu je segala fronta centralnih sil celo dalje v Rusijo kot sedaj in ker je bila Turčija v istem taboru, ni nobena resna zapreka ovirala poti v Kavkaz. Sestradano prebivalstvo centralnih sil je zmagoslavno čakalo

na bogato žetev Ukrajine—pšenico, olje, vsakovrstne surovine. Ustanovljene so bile velike organizacije za zbiranje, prevoz in distribucijo zakladov. Imenovane so bile gospodarske komisije za izkoriščanje "krušnega miru." Nemški general von Eichhorn je upravljal kijevsko okrožje, avstrijski general von Sendler je gospodoval v Odesi. Transportacija plena po Donavi in Črnem morju je bila podrejena vojaški "Črnomorski komandi."

"V Ukrajini je bila žetev že opravljena. Poletje je bilo vroče in ker ni vojskovanje nikjer poškodovalo poljan, so pričakovali, da bodo pridelki napolnili vse skednje v deželi do stropa. Po željah narekovanemu mišljenju državnikov in ljudstev centralnih sil se je zdelo le tehnično vprašanje, kako nabrati in transportirati kruh, ki so ga glasno zahtevala stradajoča mesta njihovih dežel. Nič drugega se ni zdelo potrebno kot ponuditi ukrajinskim kmetom primerno vrednost v zameno za njihove zaloge.

"Ta 'tehnična vprašanja' so bila predmet konference, ki se je vršila v avgustu leta 1917 v avstrijskem zunanjem ministrstvu. Jaz sem se udeležil konference kot predstavnik avstrijskega trgovskega ministrstva in komisije za Ukrajino in sem priporočal obširen program agrarne reforme, ki naj bi se izvedel v Ukrajini. Ogromna večina ukrajinskega podeželnega prebivalstva je bila sestavljena iz najemnikov, ki niso ne lastovali, ne posedovali zemlje. Naš načrt ni bil zamišljen kot pomočnik za silo, kot vaba za kmete, ki so imeli ključne shrambe. Razdelitev zemlje, ki bi dala vsakemu kmetu kos polja, se je zdela pravična in času primerna in bi bila utegnila ustaviti komunistično propagando, ki je preplavljala Ukrajino iz boljševiske Rusije. Toda ta reformni načrt je bil zavržen. Nemški generalni štab, reakcionaren do kosti, je rajši videl administrativno in vojaško silo in zvezo z aristokratskimi veleposestniki proti kmetom. Z ustvaritvijo 'neodvisne' Ukrajine so centralne sile izbrale kot svojo lutko hetmana iz vrst obsovanega aristokratov, najprej Skoropadskega, pozneje pa izza krvavih pogromov znanega Petljuro.

"Značaj mirne okupacije je bil napet s tem, da so bile uprizorjene vojaške rekvizicije s trgovskimi nakupi in s pobotnicami, ki se

niso mogle vnovčiti. V soglasju z najboljšo bančno teorijo—neki ugledni nemški bankar je skrbel za teatralno stran te kupčije—je bila ustanovljena ukrajinska narodna banka. Njene note so imele zadržano zlato obljubo in so bile v njih zlati vrednosti 'krite' s krediti v znesku več milijonov kron in mark v knjigah avstro-ogrske banke in nemške državne banke. Krone in državne marke so bile ob tem času skoraj brez vsakega zlatega kritja in tako je bil novi ukrajinski denar menda najbolj izumetničena in prevarljiva vrst deviz, dokler ni Hitler izumil 'okupacijske marke.' Te note so bile izključna zakonita veljava in v cirkulaciji so jih spravile vojaške oblasti; pričakovalo se je, da se bo s tem sredstvi spravila vsa hrana in vse blago v deželi v zaželjene struge. Toda vse te priprave so prinesle le najneznačajnejše rezultate. Ukrajinski kmet ni maral 'sodelovati' z okupacijskimi oblastmi. Dasi takrat ni bilo oficijelno politike 'požgane zemlje,' so zakladi izginili, bodisi da so jih kmetje požgali, ali pa zakopali. Novi denar ni naredil na kmete nobenega vtisa. Ponudbe zamene poljedelskega orodja, katerega zmagovite dežele same niso imele nič odveč, niso našle odziva. Ko je general Alfred Kraus—ki se je pozneje kot prvi starih cesarskih generalov pridružil nacijski stranki—pregovoril obotavljajočega se cesarja Karla, da odvrže krinko 'mirne' okupacije in poskusi z 'železno pestjo,' je to naletelo na odkrit odpor kmetov. General von Eichhorn je bil ubit v Kijevu. Vsa s trdom zgrajena organizacija se je zrušila, vključivši Črnomorsko komando in potem so zmage zavznikov prisilile centralne sile, da so zapustile vse okupirano ozemlje v Rusiji."

Nacijski modrijani se niso iz te izkušnje nič naučili. Vedeli so le, da krvavo potrebujejo živeža, železa in jekla, premoga in olja, raznih rud in tkanin. Zanašali so se na svojo 'temeljnost,' pri tem pa so ponovili svojo večno napako, da so sodili sovražnika po sebi. Zato je bilo razočaranje tem strašnejše. Tudi sedaj ni bilo pričakovanega 'sodelovanja'; ukrajinskega separatizma, o katerem so jim čvekali nekateri 'beli' ukrajinski plemenitaši, katerim se še vedno sline cede po dobrih, starih časih, ko so kmetje garali v potu svojega obraza, sami so pa zapravljali v Parizu, v Petrogradu, v Nici, sploh ni bilo. V sovjetski zvezi

ima Ukrajina tako obširno avtonomijo, da ji Nemci v tem oziru niso mogli ponuditi nič boljšega. Niti agrarna reforma, s katero so mislili loviti kaline, ni vlekla; leta 1917 bi bila obljuba, da dobi vsak kmet kos svoje zemlje, uspešna, sedaj je našla gluha ušesa, bodisi da je masa kmetov res zadovoljna z zadružnimi kmetijami, ali pa da enostavno ne zaupa Nemcem. Dejstvo je, da so sodelovali z Moskvo v vsakem oziru in uničili vse, česar niso mogli odpeljati ali skriti. Tudi če bi bila vojna sreča služila Nemcem kakor so pričakovali, se bogati plen, s katerim so računali nikdar ne bi bil uresničil, ne v prvem letu in tudi v drugem ne, zakaj kmetje kratko malo nočejo delati, vedoči da bi delali za sovražnika; vrhu tega

je delo na zadružnih kmetijah popolnoma mehanizirano, stroji pa so izginili in Nemci nimajo svojih, da bi jih nadomestili. In preden bo ta zemlja zopet rodila, ne bo ne enega nemškega vojaka več na ruskih tleh.

Kako gotovi so bili Nemci hitre zmage v Rusiji kaže med drugim dejstvo, da so bile na južno fronto poslane že davno izdelane cevi, po katerih naj bi se pretakalo olje iz Kavkaza za nemške tanke, letala, avta, podmornice itd. Tudi te lepe sanje so se razblinile in tako se bodo razkadile vse velikanske fantazije o osvojitvi sveta in razširjenju rajha po vsem zemeljskem planetu. V Rusiji se je bajka o nepremagljivosti nemških čet razpršila in nobena strategija je ne obnovi več.

ODMEVI

“Proletarčev” stalni dopisnik Zvonko A. Novak piše k preklicu slovenskega narodnega kongresa:

“V ameriškem dnevniku ‘The Chicago Sun’ ostro obsoja Samuel Grafton Ameriko med drugim tudi zato, ker prepoveduje svojim državljanom sodelovati v ‘svobodnih’ odsekih, da se tako izogne morebitni zameri pri vladi v Vichyju, ter pravi:

‘There is no place for Americans in this world but on the free committees and in the van of them, sharing in every turbulent and impudent act against the dictators. When America no longer laughs freshly and richly with the rebels, but joins their betrayers in formal smile and gray communion, then the America we knew is gone and a monstrous caricature has taken its place, an America of the drooping eyelid and the twisted mouth. We reject that America. We say frankly that we have been shrewd and dishonest long enough. We say it is too late to trust dishonesty any longer. We say that this is the final crisis, from which only the truth can rescue us . . .’

Pravkar navedene vrstice Samuela Graftona prav lahko veljajo tudi za neupravičeno odložitev nameravanega slovenskega narodnega kongresa, na katerem bi se imele določiti smeri delovanju za svobodo slovenskega ljudstva v okvirju prerajene in preurejene Jugo-

slavije in izpodkopavanju fašistične nasilnosti.

Tisti, ki so kar nenadoma in brez vsakršnega oklevanja odložili, oziroma preklicali nameravani slovenski narodni kongres, so si zamašili ušesa, zaprli srce, si zategnili usta ter popolnoma po nepotrebnem naredil hote ali nehote neodpušljivo napako.

Izgovor za odložitev ne drži, je jalov. Vladni namig, češ, da je za ameriške državljanke najboljše, če ne delujejo v ‘svobodnih’ odsekih, cika na gibanje ‘svobodnih Francozov’ in še tako ni v soglasju z znanimi smermi svobodoljubne Amerike. Nameravano enotno politično gibanje ameriških Slovencev bi se bilo docela skladalo s tradicijami svobodne Amerike in lahko v primeroma veliki meri prispevalo k svobodi nesrečnih Slovencev v Evropi pa h končnemu porazu Hitlerjevega tolovajstva.”

Novak je v pravem: kongres bi se bil moral vršiti vzlic razmeram, ki so nastale z japonskim napadom na Združene države! Podjarmljenim Slovincem bi bilo nedvomno v veliko tolažbo, če bi vedeli, da se mi v Ameriki direktno zanimamo za njihovo usodo in delujemo na njihovi osvoboditvi, obenem bi jih pa to vzpodbudilo k še odločnejšemu in trdovratnejšemu odporu proti totalitarskim za-vojevalcem, ki so naši skupni sovražniki. (Vest o našem delovanju bi si že na kak način našla pot tja, kakor si poiščejo pot v svet vesti iz

podjarmljenih dežel samih.) Kongres bi lahko pojasnil zveznemu državnemu departmentu—če tega še ne ve, kar je malone neverjetno—, da je vsaka akcija, katere namen je moralna ali drugačna pomoč evropskim ljudstvom, ki so v borbi proti nacizmu in fašizmu, koristna za našo skupno stvar, saj je naperjena proti

skupnemu sovražniku vseh svobodoljubnih ljudstev; in da imamo ameriški Slovenci—ali slovenski Amerikanci, kar se sliši bolj točno—dovolj energije, da lahko prispevamo svoj polni delež k obrambi Amerike in obenem pomagamo, moralno in drugače svojim zaslužnjem bratom in sestram v stari domovini.

I. J.

Odlomek iz zapiskov brezposelnika

X. Y.

PRAVKAR sem se vrnil iz mesta. Zdaj sedim na klopi v parku in skušam uživati lepoto dneva, kolikor jo pač more uživati človek, kadar čuti pajčevine v želodcu. Sem namreč na dieti, kakor pravijo pri nas in že nekaj tednov shajam brez obeda, čeprav so moji prebavni organi v najboljšem redu, imam tek kot sestradan volk in se mi ni treba bati debelosti. Ampak razmere so take. Kaj se hoče? Draginja narašča, a denarja vedno manj—vsaj pri meni. Tako se moram zadovoljiti zjutraj s skodelico kave, nato pa požirati sline do večerje.

Nu, jaz zaradi tega ne stokam. Človek se vsega privadi. Če bo šlo tako naprej še nekaj časa, se bom nazadnje popolnoma odvadil obedom, kar utegne celo koristiti mojemu zdravju, čeprav se dozdam nisem mogel pritoževati zaradi zdravja, ki se mi doslej ni nikdar izneverilo. Bodi kako koli, kjer ni, še vojska ne vzame in človeku ne kaže drugega, kakor potrpeti ter se tolažiti, da se do smrti živi, tudi če zgolj sline požiraš.

Smo v poznem poletju. Dan je prav lep. Od jezera pihlja hladna sapa ter na rahlo poljublja šepetajoče drevesno listje, ki že kaže znake bližnje jeseni. Tam doli ob cesti je nekaj prav lepih cvetnih gredic, ki jih je veselje pogledati. Po zraku švigajo žgoleče lastavke in love svojo živo hrano. Na sosednji klopi vidim mladega črnca, ki hlastno oteplje obilen senvič. Pokažem mu hrbet, da mi pogled nanj ne povzroči skomin in želodčnih kr-

čev ter me opomni, da je še dolgo, zelo dolgo do večerje. Sodeč po obleki, je mož težak ali pa tremp. Nemara težak, kajti v bližini je jedva utihnil žvenket krampov in lopat. Regulacijska dela v strugi potoka, ki se vije skozi park. Najbrž W. P. A.

Odnekod je priskakljajal robin in zdaj brska po travi za plenom. Glej ga!—iztaknil je dolgega, tolstega črva! Kako se masti z njim.

Jaz ne vem, ali bi se smejal ali jezil. Najprej lastavke; potem črnci; in zdaj še ta rdečepersni robin. In vsi trije me spominjajo samo tega, kako daleč je še do večerje. Jaz ne vem, komu bi bil bolj nevoščljiv—pticam ali črncu. Zdi se, da so vsi na boljem kot jaz. Zlasti ptice.

Čudno, modrujem sam pri sebi. Ptice si znajo pomagati. Hrano si poiščejo. Če je ne najdejo tu, polete drugam. Ekonomski cikli, depresije, recesije in podobni izrazi iz vokabularja naših dni so jim popolnoma tuji. Niti se jim ni treba učiti njih pomena. One ne poznajo ekonomskih kriz in brezposelnosti. Kadar so lačne, jedo in se pri tem ne pritožujejo, da je preveč mušic ali črvov; če jih je slučajno malo manj, se nekoliko bolj potrudijo. Tako drugače žive kot človek.

Ta ubogi, nerazumljivi človek! Lačen hodi mimo kupov živil in razcapan poželjivo ogleduje lepe obleke, ki se ponujajo na prodaj v izložbah trgovin, a ne more poseči po prvem niti po drugem. Zakaj? Ker nima denarja. In denarja nima, ker nima dela. A zakaj ne dela?

Ker mu dela ne dajo. In tako človek v onemogli jezi zakolne: "Prekleti denar!"

Blagor pticam, ki ne poznajo in ne potrebujejo denarja. A človeku kroji denar njegovo usodo. Brez denarja ni strehe, ne hrane, ne obleke. Brez denarja ni sreče. Celo ljubezen usahne, če ni denarja. Brez denarja je zgolj mizerija. Celo prijateljstva zadenejo ob pogubne podvodne čeri, čim omeniš denar.

Pravijo, da je dandanes denarja ko črepinj. "Defense boom" kličejo čarovnika, ki ga razsipa po deželi. Moje znanke je ta poplava kar nekam opijanila, da se že posmehujejo človeku, mimo katerega drvi neopaženo. "Samo lenuhi," pravijo, "in bedaki so dandanes brez denarja." Nu, jaz nisem baš lenuh; v življenju sem opravil mnogo dela, kateremu bi se bil lahko izognil in za katero nisem bil nikdar plačan; bratil sem se že s krampom in lopato, sekuro in cepinom, plugom in brano itd.; tudi danes bi se ne bal vzeti teh stvari v roke, si pljuniti v dlan in poprijeti za delo. Vzlic temu nimam dela ne denarja. Ali sem bedak?

V časopisih čitam sleherni dan, da obstoji nevarnost pomanjkanja delavcev. Ampak vzlic temu nas je še vedno velika množica, ki dan za dnevom trkamo na vrata tovarniških uposlevalnic in vendar ne dobimo dela: ali ne znamo pravega dela, se ne razumemo dovolj na nove stroje, zaradi kake hibe ne prestanemo zdravniškega pregleda, ali pa je kaj drugega narobe. Zadnjič so mi v neki tovarni pokazali vrata, ko sem povedal, da sem svoj čas delal pri W. P. A. Kakor bi od tam prihajali lenuhi! In vendar smo morali tudi tam pošteno zaslužiti svojo pičlo plačo.

Tako človeku nazadnje preostane le še relief ali W. P. A. Toda misel na prvi izhod se mi upira. Rajši sem lačen. Ti ljudje vam ne pretipljejo samo obisti, temveč brskajo po človekovi zgodovini kakor cigan po kašči za slanino. Poskusil sem pred dvema leti, ko sem prvič iskal delo pri W. P. A. Vse so hoteli vedeti in še danes se čudim, da me niso vprašali, kaj sem počel prvih devet mesecev po zaploditvi in kod sem se klatil.

Ej, grenak je kruh teh delavcev, prepojen s pelinom še preden ga roka doseže. Saj mora človek dokazati, da je berač, preden sploh more upati nanj. In še potem mora čakati, ča-

kati in spet čakati. In ko ga nasposled dočaka, začne trepetati, kdaj ga bo izgubil! Kajti zašli smo bili v tok, ki zahteva vedno večje izdatke za oboroževanje in vedno večje varčevanje pri izdatkih, ki se ne tičejo neposredno topov in letal, tankov in bojnih ladij. Meščanski časopisi vedno povdarjajo, da je treba vse te izdatke, ki ne grede za obrambo, skrčiti na najnižjo mogočo stopnjo; in potem še nižje.

V žepu imam nekaj časopisnih izrezkov. Eden pripoveduje o odslovitvi pet tisoč delavcev W. P. A. v našem mestu. Drugi o osemsto delavkah, ki jih je W. P. A. uposlevala v mestnih parkih in so bile tudi odpuščene. Poročilo pove, da so mnoge teh žensk hraniteljice svojih družin.

Vprašanje, ki se mi vriva, je, ali je v krist narodne obrambe, da se tem ljudem jemlje celo prilika do tega skromnega zaslužka? Mar niso zadovoljni državljani najboljše jamstvo za obrambo vsake dežele? Jaz bi rekel, da je tako. Zdi se mi, da nobena dežela ne more biti docela pripravljena na obrambo, dokler ima v svojih mejah množice podhranjenih, slabo nastanjenih in slabo oblečenih državljanov. Povprečnega človeka je težko navdušiti tudi za najsvetlejšie ideale, če je v želodcu praznina, telo oblečeno v zanikrnih capah in če mora živeti v prostorih, ki so posmeh modernemu stanovanjskemu napredku in higijeni. Zlasti težko pa ga je navdušiti za kaj takega, kadar vidi, kako nešteti vojni dobičkarji, odeti s plaščem omlednega, hinavskega in ciničnega "patrijotizma," na vseh koncih in krajih hite dvigati cene vsakdanjim človeškim potrebščinam in kopičijo nove, neupravičene dobičke. To vsekakor ne dviga morale med onimi, katerim ta le obrambna prosperiteta nič ne koristi, temveč celo poostruje njihovo bedo.

Ampak pazi, fant, na svoj jezik! Sicer se lahko zgodi, da pokaže kak rejen zlagani patriot s prstom nate in se hinavsko razčeperi: "Poglejte petokolonca! Ni zadovoljen, da živi v najbolj prospevajoči in najsvobodnejši deželi na svetu, še zabavljaj bi rad in sejal nezadovoljstvo! Anarhist! Boljševik! Zakaj se ne vrne tja, odkoder je prišel? Tu ne maramo ljudi, ki ubijajo ljudsko moralo v teh kritičnih časih! Ven z njimi!"

In vendar bi človek lahko zabrisal slehernemu teh "patrijotov" v brk: "Ne jaz—ti si

eden tistih, ki ubijate ljudsko moralo—z neupravičenim izžemanjem revnega ljudstva in hlastnim kopičenjem dobičkov na račun obrambnih priprav in splošne svetovne stiske! Jaz zgolj opozarjam na mrzla dejstva—da je v deželi še vedno na milijone ljudi, ki živijo v bedi, ki postaja iz dneva v dan občutnejša; in da ste vi, vojni dobičkarji, v največji meri krivi, da se ta beda poostruje. To dokazuje, da sem jaz večji in iskrenjši patrijot kot vi—kajti jaz bi rad, da bi se ta beda odpravila in krivice popravile, da bi na eni strani ne trpele množice, dočim se na drugi pojavljajo nove trope rejenih vojnih dobičkarjev, kajti le na ta način bi se okrepila ljudska morala. In jaz sem za to, da se to zgodi.”

Pa bi me najbrž vse eno zaprli.

Nu, danes sem bil spet v uradu, kjer sprejemajo prosilce za WPA—menda petnajstič v treh mesecih. Reči moram, da ni več starega navala. Dočim so bili ta in drugi reliefni uradi še pred dvema leti natrpani prosilcev, ni danes v njih nobene gneče. Vzlic temu deluje uradni aparat še vedno počasi—mislim, da mnogo počasneje kot pred dvema leti. Nemara se jim ne mudi zaradi obrambne prosperitete? Ali se pa boje, da bi jim zmanjkalo dela, če bi se požurili? Sami so siti, pa ne vedno, da vsi niso tako srečni.

Danes sem pogodrnjal, češ, čas je že, da bi se zganili in rešili mojo prošnjo. Pa me je uradnik malone ostro zavrnil:

“Čakajte! Tudi drugi morajo čakati, gospod Želja. Nazadnje tudi ni naša krivda, da ste v teh časih brez dela. Potrpajte.”

Jaz si nisem mogel kaj, da se ne bi zasmel. Tako smešno se mi je zazdelo vse skupaj. “Saj,” sem dejal, “seveda ni vaša krivda, da sem pod kapom. Kdo neki vas tudi dolži tega? Smola je moja, dragi gospod. Če bi se vi nekoliko požurili, bi je bil prej rešen. Veste, taka le smola ni prav nič prijetna. Ampak kaj bi vam pripovedoval—saj ne morete razumeti tega, česar niste še skusili sami. Upam le, da mi ne bo treba čakati še tri mesece, kajti to le čakanje je zelo nerodno. Good-bye, mister.”

In tako sem še vedno tam, kjer sem bil pred tremi meseci. Prav za prav na slabšem, kajti od tedaj so popolnoma usahnili vsi moji

prejšnji skromni viri dohodkov, tako, da moram stiskati na žive in mrtve.

Neki znanec, ki se vozi na isti barki kot jaz, se je oni dan trpko pošalil: “Saj ne rečem, tudi z relifom človek životari, ampak jaz bi rad doprinesel svoj denarni delež k obrambi dežele pred fašistično poplavo, ki ji preti iz Evrope in Azije; rad bi kupil obrambne obveznice, pa še za tobak nimam . . . Ali ni to smola?”

Smola pa takšna!—Ali pa so morda večje reve tiste naše ženske, ki si belijo svoje dražestne glavice z vprašanjem, ali se ne bliža konec sveta, ker je zmanjkalo japonske svile za nogovice, ki se tako lepo podajo njihovim nogam in povečujejo njihovo zapeljivost . . .?

Ampak moj Črnc se je že zdavnaj izgubil, robin je odletel po svojih potih in žvenket lopat in krampov doli v jarku je ponehal. Delopust. Po soncu sodim, da mora biti peta popoldanska ura. To je dobro. Še eno uro je do večerje. Po večerji se bom gotovo počutil bolje. Nemara bom potem lažje sočustvoval s tistimi našimi ženskami, katerih največja skrb so—svilene nogovice . . .

Če pade človek iz višave, izgubi zavest, preden telebne na tla—tako so dolgo mislili. Pred par leti je angleški zdravniški list *The Lancet* poročal o celi vrsti padcev, v katerih so se prizadeti na ta ali oni način rešili in vsi so izjavljali, da so ves čas ostali pri zavesti. To potrjuje vojni oddelek v nekem poročilu, v katerem je rečeno: “Preizkuševalni odsek Wrightovega letališča lahko definitivno zatrdi, da ostane človek, padajoč iz kakršne koli višave s padalom na hrbtu ves čas zavesten.”

Padalci imajo splošno navado, da se puste dolgo padati, preden odpro padalo. Glavni razlog je ta, da bi jih veter utegnil predaleč zanesti v stran, če bi prezgodaj odprli padalo. Sovjetski pilot, major Boris Karahanov je ustanovil svetovni rekord, ko je skočil iz letala v višavi 40,813 čevljev in se pustil padati 38,713 čevljev, več kot sedem in četrt milje, preden je potegnil vrstico, ki odpira padalo. Vera Fedorova pa ima ženski svetovni rekord; ona je skočila iz višave 20,833 čevljev; to je bil njen štiri in trideseti skok. Tudi ona sta oba ostala pri zavesti. — Kdor bi torej hotel izvršiti samoomr s skokom, misleč, da ga padeč ne bo bolel, bi se zelo zmotil.

Filipinski junak

DAN 29. DECEMBRA je na Filipinih narodnih praznik, posvečen spominu Jose Rizala, enega prvih in najborbenejših borcev za filipinsko neodvisnost, ki so ga španski zatiralci, tedanji gospodarji Filipinskega otočja 29. decembra 1896 zaradi njegovega gorečega patrijotizma in nepopustljivosti ustrelili kot izdajalca. Od tistega časa so Filipinci vsako leto na ta dan praznovali obletnico njegove smrti, razen letos, ko zaradi zavratnega japonskega napada niso utegnili misliti na kaj drugega, kot na obrambo svojih otokov pred Hitlerjevimi poševnookimi pajdaši.

Jose Rizal je bil eden izmed najzanimivejših karakterjev v zgodovini filipinske borbe za neodvisnost, ki se je že za njegovih dni izražala v krvavih uporih tlačjenih domačinov proti španski strahovladi, kateri je odzvonilo šele tekom špansko-ameriške vojne, ko so zasedle Filippine ameriške čete. To se je zgodilo potem, ko je ameriška bojna mornarica pod admiralom Dewyjem uničila špansko bojno mornarico v znameniti bitki v Manilskem zalivu, ki se je vršila dne 1. maja 1898. Rojen je bil Rizal na otoku Luzon. Po dovršenih študijah v Manili, kjer je študiral na jezuitski univerzi, ki je slovela kot izvrsten učni zavod, je odpotoval v Madrid, kjer je postal zdravnik, pozneje pa še v Nemčijo, kjer je nadaljeval svoj študij. Rizal je bil izredno talentiran znanstvenik in odličen pisatelj. Kot tak je kmalu spoznal, da je potrebna borba, ako se hoče njegovo zatirani ljudstvo osvoboditi izpod španskega jarma.

Rizal je otvoril svojo borbo proti španskim in domačim zatiralcem s satiričnim romanom "Noli me tangere," v katerem je razgalil filipinsko meniško kliko, ki je ljudstvo izkoriščala, kakortudi domače poglavarje, ki so se priklanjali špancem teh se skušali osebno okoristiti na račun izžemanega ljudstva. Roman je bil namenjen omejenemu krožku filipinskih izobražencev in njegov namen je bil, zdramiti te može, da bi prevzeli vodstvo v borbi proti tlačiteljem. Ta namen je dosegel.

Rizalu so se kmalu pridružili drugi patrijoti—Marcelo del Pilar, Graciano Lopez Kaena in Apolinario Mabini—ter ustanovili mladofi-

lipinsko stranko. Organiziran je bil oborožen upor proti špancem, domačim aristokratom, ki so bili udinjani prvim, in menihom, ki so imeli povsod veliko besedo in pomagali obojim pri izkoriščanju domačinov. Upor je bil zatrt in Rizal je moral bežati.

Leta 1892 mu je tedanji guverner na Filipinih Eulogio Despujols y Dusay sporočil, da se mu ne bo nič zgodilo, če se vrne in Rizal se je kmalu nato vrnil iz Evrope. Nato je nadaljeval prej započeto delo ter organiziral Filipinsko zvezo, katera naj bi uresničila njegove ideje. Toda že so ga nasprotniki prijeli in vrgli v ječo ter ga obtožili veleizdaje. Obtožba je bila piškava, kajti bilo je znano, da je skušal Rizal doseči svoj smoter na miren način. Zahteval je notranje reforme, odpoklic domačinom sovražnih menihov in omejitev moči generalnega guvernerja otočja, da ne bi mogel deportirati domačinov iz njihove lastne domovine, kar se je tedaj dogajalo. Vzlic temu je bil Rizal obsojen na smrt. Toda guverner Despujols je bil toliko poštenjaka, da ni hotel sodelovati pri nameravnem zločinu, temveč se je uprl ter poslal Rizala v pregnanstvo na otok Mindanao. Opozicija je nato dosegla, da je bil guverner Despujols odpoklican.

Rizal je vedel, da je bila njegova usoda zapečatená. Vzlic temu ni hotel opustiti svoje borbe. Toda tudi novi guverner Ramon Blanco se je uprl zahtevi opozicije—aristokratov in menihov—, da bi dal usmrtiti Rizala in mož je nadalje živel v miru v pregnanstvu ter od tam vodil osvobodilni boj. Medtem so njegovi prijatelji in pristaši prišli do prepričanja, da ne bodo prišli nikamor z lepo besedo in prošnjami in da bo najbolje, prijeti za orožje. Organizirano je bilo gibanje pod imenom Kapitunan. Pod vodstvom Andresa Bonifacia se je pripravljala nov upor proti tujim in domačim trinogom.

Dan pred izbruhom upora je bilo prijetih in vrženih v ječo tri sto odličnih Filipincev. To je izzvalo takojšnjo revolto. Toda v Manili uporniki niso imeli sreče in štirje voditelji so bili postavljeni pred puške in ustreljeni. Uporniki so se umaknili v Cavito, kjer je prevzel

vodstvo nad njimi Emilio Aguinaldo. Borba se je nadaljevala.

Guverner Blanco je bil v zagati. Španskih čet ni imel dovolj na razpolago, ker so bile povečini poslane na Kubo, domačinom pa ni zaupal. Njegovih težav je bilo kraj, ko ga je madridska vlada odpoklicala ter imenovala na njegovo mesto generala Camila Garcija de Polavieja. Preden je Blanco odpotoval, je odredil, da se pošlje Rizala v Španijo, kajti bal se je, da se mu ne bi pripetilo najhujše. Toda njegovi nasprotniki so kmalu pregovorili madridsko vlado, da je poslala Rizala nazaj na Filipine.

Novi guverner, general Polavieja je smatral, nalik Pilatu, da bo najbolje, ako izroči velikega patrijota njegovim sovražnikom. To je storil in Rizal je bil ponovno obtožen veleizdaje in obsojen na smrt. Dne 29. decembra 1896 je bil postavljen pred puške in ustreljen. V smrt je šel mirno in pogumno, kakor človek, ki ve, da se je boril za pravično stvar, ki mora nazadnje zmagati.

Še ne poldrugo leto pozneje so prišli na Filipine Amerikanci in Filipincem so napočili lepši časi. Ameriške oblasti so storile ogromno za napredek in povzdigo Filipinov, vzlic temu pa se je boj za neodvisnost nadaljeval,

dasi ne več na bojišči, temveč na shodih, po časopisju in v parlamentarnih dvoranah. Nazadnje je ameriški zvezni kongres sklenil, podeliti Filipincem popolno neodvisnost leta 1944. Toda dogodki zadnjih let, agresivnost totalitarskih razbojnikov v Evropi in Aziji in poželjivo oziranje japonskih militaristov po njihovem otočju je začelo skrbeti Filipince in začelo se je gibanje, da se naprosi Združene države, da prekličejo svoj sklep in še po letu 1944 obdrže Filipine pod svojim varstvom. Preden pa se je moglo o tem sklepati, so Japonci napadli Združene države in, seveda, tudi Filipine. In tako se danes Rizalovi rojaki bore z ramo ob ramo z ameriški vojniki proti japonskim totalitarcem, ki so obenem s Hitlerjevimi nacizmom in Mussolinijevimi kilavim fašizmom njihovi in naši sovražniki—smrtni sovražniki vseh svobodoljubnih ljudstev. Poročila iz glavnega stana generala MacArthurja, glavnega poveljnika ameriško-filipinskih sil na Filipinih, pripovedujejo, da se bore domače filipinske čete izredno odločno proti Japoncem. In kaj bi se ne? Saj se bore za svobodo, zaradi katere je pred pet in štiridesetimi leti žrtvoval svoje življenje veliki Filipinec Jose Rizala!

Priredil X. Y.

Kulturne vesti

Cleveland. — V nedeljo 21. decembra se je vršila v Slovenskem narodnem domu na St. Clair ave. božičnica, ki jo je priredil prosvetni klub S. N. D., nastopali so pa učenci Slovenske šole S. N. D. Na sporedu priredbe so bili govori (Vatro J. Grill in ga. Antoinette Kennick), pravljica igra v treh dejanjih "Šola v nebesih," spisal Oskar Žolna, deklamacije in petje in nastop Miklavža.

"Šola v nebesih" je zabavna otroška igra in igrana je bila posrečeno. Igrali so učenci slovenske šole Silvia Mihevc, Jennie Lesar, Ronald Landing, Eddy Udovich, Paul Vadnal, Daniel Hrvat, Bogdan Avsec, Helen Hrvat, Florence Malovec, Daniela Lokar, Eileen Zgonc, Mary Ann Valenčič, Jennie Grzinčič, Mary Brundala, William Grzinčič, Frances Cirnski, Agnes Lesar in Dorothy Paliska. Igra je režirala njihova učiteljica ga. Mary Ivanusch. Maskar je bil Steblaj, mojster odra "Cankarjev" in kostumerki Frances Tavčar in Mary Stefanič.

Med dejanji so bile podane še sledeče točke: Iz moje mladosti, spisal Ivan Cankar, recitirala Margaret Stefanič; Na planincih sončece sije, peče Marion Birk, Loretta Petrak in Veronika Gradišar; Kralj Matjaž, spisal Oton Zupančič, deklamirala Rose Vrtovšnik; Slovenska koračnica (Jos. Pavčič), igrala na klavir Daniela Lokar; Zadovoljni Kranjc, peče Eleanor Lach, Pauline Zupančič in Ann Kukec; Ko ptičica sem pevala, peče Brundala in Molly Donat; recitacije Milikina punčka (recitirala Evelyn Mramor), Čebelica in črmlj (rec. Veronika Avsec) in Miklavžev semenj (rec. Dan Česen); Sem deklica mlada, peče Rose Vrtovšnik, Daniela Lokar in Eileen Zgonc; Spomlad prav luštno je (Zorko Prelo-

vec), igrala na klavir Daniela Lokar. Zadnja točka na sporedu je bila nastop Miklavža, ki je otroke obdaroval. Miklavža je reprezentiral Erazem Gorše.

Pevske točke je spremljala na klavir Frances Tavčar. Scenerijo in odrsko opremo je posodilo dramsko društvo "Ivan Cankar."

Prireditev je lepo uspela in tudi udeležba je bila precej večja kot lani.

Collinwoodsko dramsko društvo "Anton Verovšek" je vprizorilo v nedeljo 11. januarja v Slovenskem delavskem domu na Waterloo road veseloigro v treh dejanjih "Vražja vdova," spisal Franc Streicher, prevedel Franc Cesar. Igrali so Jennie Prime ("vražja vdova"), Cilka Jaklich (njena hči), Andrew Božič (Trobec), Peter Šter (Žefran), Joe Godec (Kolenc), Frank Jereb (Zutek), Manca Bašel (Marijana) in Frank Zakrajšek (Pavel). Režiral je Godec.

Igra je bila igrana dokaj posrečeno, zlasti prvo in drugo dejanje, dočim je bil tempo tretjega dejanja prepočasen, vsled česar je dejanje trpelo na učinkovitosti. Drugače je bilo videti, da so se igralci in režiser potrudili. Igra je domača stvar in igralci so se v nji brez malega popolnoma znašli. Udeležba je bila lepa in občinstvo je igra očividno prav zabavala.

Društvo "Anton Verovšek" je s to priredbo pokazalo, da ne misli še odriniti po bližnjici na "oni svet," kakor se je govorilo zadnje čase, kar je razveseljivo znamenje.

I. J.

"Vesel božič . . ." Zgodilo se je v Clevelandu, dan pred božičem. Dva mlada zaročenca sta zložila v njegov avto kup daril, ki jih je dobila ona pri podjetju, kjer je bila uposlena kot tajnica, nato pa avto zaklenila ter odšla v bližnjo državno prodajalno opojnih pijač, da bi kupila steklenico žganja za nekega prijatelja. Ko sta se vrnila, sta našla okno njunega avta razbito in sedež, na katerem so bila nako-pičena njena darila, prazen. Po kratkem pre-mišljevanju sta se zaročenca odločila, nazna-niti tatvino policiji. Ampak ko sta se vrnila iz policijskega urada, sta na svojo žalost ugotovi-la, da je izginila tudi steklenica z žganjem, ki jo je bil fant neprevidno pustil v okrade-nem avtu.

Po božičnici. Dan po božiču so zalotili šestletnega Johnnyja, ko je stikal po vseh ko-tih in očitno nekaj iskal. Vprašan, kaj išče, je deček lakonično odgovoril: "Včeraj."

Aforizem. Boj se žensk, ki se dolgočasijo v tvoji družbi, če ni na mizi kozarca—razen če želiš postati nesrečen.

Obramba Amerike. Kako se financira obramba Združenih držav? Z rednimi in iz-rednimi davki in v veliki meri s prostovoljnimi posojili. Zato je dolžnost slehernega držav-ljana naše republike, da po svojih najboljših zmožnostih kupuje zvezne obrambne bonde in znamke. Pri tem naj pomisli, da bi ga dikta-torji v totalitarskih deželah ne prosili na po-sodo, temveč mu denar enostavno vzeli in če bi ugovarjal, ga poslali v koncentracijsko ta-borišče ali na morišče; stric Sam pa nam po-nuja v nagrado za to izvrševanje patrijotične dolžnosti celo obresti. Can you beat that! Kaj takega je mogoče samo v demokratični deželi kot je naša.

Jalovo navdihnjenje. Pred napadom na Sovjetsko Rusijo je Hitler povedal svojim generalom, da ga je obsenčilo navdihnjenje, ki mu zagotovalja, da bodo njegove legije v dveh mesecih v Moskvi. Zdaj pa vse kaže, da se je Dolfe s čaplinovskimi brčicami obrnil na napačno "ciganko," ali so pa njegove legije izgubile čut za orientacijo, da iščejo Moskvo v smeri proti—Berlinu . . .

ŠESTI REDNI OBČNI ZBOR CANKARJEVE USTANOVE

se vrši

v nedeljo, 1. februarja 1942 ob 2:30 popoldne v

Slovenskem narodnem domu na St. Clair Ave.

v starem poslopju

Vsi posamezniki s članskimi certifikati in zastopniki društev in organizacij ste uljudno vabljeni, da se zborovanja udeležite.

KOLIKO STORITE ZA CANKARJEV GLASNIK?

Če ste res napredni, pokažite to tudi z dejanjem. Cankarjev glasnik je napredna delavska kulturna revija za leposlovje in pouk. Priporočite svojemu prijatelju ali znancu, da si jo naroči. Za obstoj in napredek izobraževalnega časopisa je potrebno sodelovanje vseh, ki so za napredek!

Cankarjev glasnik potrebuje zastopnikov, posebno še izven Clevelanda. Priglasite se! Pišite upravništvu, ki bo rade volje dalo vsa pojasnila. Naslov: 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

NAROČILNA NAKAZNICA NA CANKARJEV GLASNIK

IME: _____ NASLOV: _____

Zastopnik: _____ Plačal \$ _____ c _____ Dne _____ 19 _____